

YHTEISKUNTALUOKAN PERUSTAT

Tutkielma stratifikaation eroista

Juhana Karl Kalervo Virkki

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Kandidaatintutkielma

Heinäkuu 2018

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Tekijä – Författare – Author Juhana Karl Kalervo Virkki	
Työn nimi – Arbetets titel – Title Yhteiskuntaluokan perustat. Tutkielma stratifikaation eroista			
Tieteenala – Läroämne – Subject Sosiologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Kandidaatintutkielma	Aika – Datum – Month and year Heinäkuu 2018	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 48	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Yhteiskuntaluokkaa on pidetty keskeisenä yhteiskunnallisena jakona sosiologiassa jo yli puolentoista vuosisadan ajan. Tämä on tarkoittanut sitä, että yhteiskuntaluokka ja sosiaalinen stratifikaatio on nähty keskeisenä eriarvoisuuden lähteenä ja yhteiskunnallisen järjestyksen uusintamisen ehtona länsimaisissa demokratioissa. Yhteiskuntaluokka on ymmärretty eri koulukunnissa toisistaan poikkeavilla tavoilla, mikä on ollut omiaan vaikeuttamaan ilmiön ymmärtämistä laajasti. Sekä tutkimuksessa että julkisessa keskustelussa luokan on voinut katsoa saavan osakseen ristiriitaiselta vaikuttavia tulkintoja ja selityksiä. Lisäksi kylmän sodan päättymisen seurauksena tuli tavanomaiseksi katsoa yhteiskuntaluokkien menettäneen merkityksensä yhteiskunnallisten erojen selittäjänä muiden eriarvoisuuden lähteiden rinnalla.</p> <p>Tässä tutkielmassa luetaan kirjallisuuskatsauksena muutamia suomalaista yhteiskuntaa 2000-luvulla käsitteleviä luokkatutkimuksia sekä tarkastellaan niissä määriteltyjä yhteiskuntaluokan perusteita. Tarkempaan analyysiin valikoitui eri yhteyksissä julkaistuja tutkimuksia, jotka painottavat ammatin, statuksen, kulttuurimaun, sukupuolen, tulo- ja varallisuuserojen kaltaisia muuttujia yhteiskuntaluokkien muodostajana. Kirjallisuuskatsauksessa saatuja tuloksia taustoitetaan yhteiskuntatieteellisen rakennetutkimuksen yhteiskuntaluokkaa käsittelevien keskeisten tutkimusten historialla.</p> <p>Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että sosiologian vanhemmat klassikot Karl Marx ja Max Weber elävät vahvoina, edelleen kehitettyinä traditioina uudempien – kuten Pierre Bourdieun teorioiden – rinnalla sosiologisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa 2000-luvulla. Luokkatutkimus on nykyään monipuolisempaa ja sensitiivisempää kuin kertaakaan aikaisemmin, sillä yhteiskuntaluokkaan ei suhtauduta enää pelkästään yhdellä tai kahdella tavalla, vaan luokan käsitteestä alkaen tunnistetaan sen kiistanalainen ja kamppailuun taipuvainen perusluonne. Johtopäätösten perusteella vaikuttaa siltä, ettei tämä saa tarkoittaa luokkatutkimuksen ja siten luokitusten teon välttämättömyyden sivuuttamista.</p> <p>Tutkimusten perusteella Suomi ei ole luokaton yhteiskunta. Luokat näyttävät Suomessa kulttuurisesti kuitenkin eri tavoin kuin vanhassa luokkayhteiskunnassa Isossa-Britanniassa. Tämä saattaa olla tulosta eroja kaventavasta pohjoismaisesta hyvinvointivaltiomallista. Viimeistään 2000-luvun toisella vuosikymmenellä voidaan selvästi nähdä, ettei luokka ole kuollut tai menettänyt merkitystään kaikenlaisista populaareista, aikalaisdiagnostisista tai utopistisista kirjoitelluista huolimatta. Luokka on edelleen keskeinen yhteiskunnallisten ristiriitojen, varallisuus- ja tuloerojen, koulutus- ja terveystilanteen selittäjä ylisukupolisesti ja niistä johtuen sen edelleen tutkimista voidaan pitää tärkeänä ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden kannalta katsoen välttämättömänä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Yhteiskuntaluokat, eriarvoisuus, yhteiskuntarakenne, sosiaalinen kerrostuneisuus, valta, hierarkia			

SISÄLLYS

Tiivistelmä	...	2
Sisällys	...	3
Johdanto	...	4
Käsitteistä	...	7
1. Historia – Luokkatutkimuksen dinosaurukset	...	10
1.1 Sosiologian luokkaklassikot	...	11
1.2 Rakenteen ja luokkien tutkimushistoria	...	14
2. Analyysi – Yhteiskuntaluokka renessanssi	...	17
2.1 Ammatti ja luokka	...	18
2.2 Sukupuoli ja luokka	...	21
2.3 Maku ja luokka	...	23
2.4 Kulttuuri ja luokka	...	24
2.5 Suomi ja luokka	...	27
3. Johtopäätökset – Katsaus kansainväliseen	...	29
3.1 Luokakuolema ja jälleensyntymä	...	30
3.2 Luokkien tulevaisuus	...	37
4. Yhteenveto	...	40
Lähteet	...	43
Liitteet	...	46

Johdanto

Yhteiskunnallisten hierarkioiden historia on pitkä kuin nälkävuosi. Eriarvoisuus on katsonut toista silmästä silmään antiikin orjuudesta, keskiajan kastien kautta valistuksen säätyihin asti. Teollistumisen ja urbanisoitumisen yhteydessä 1800-luvun sosiologian klassiset ajattelijat kiinnittivät huomionsa nopeasti muuttuvaan ympäristöön. Ranskan ja Yhdysvaltojen vallankumouksien pyörteissä alkanut kapitalisoituminen yhdessä hiljalleen laajenevan demokratisoitumisen kanssa liberalisoivat historiallisesti uutta ilmiötä - nousutta porvaristoa - yhteiskuntana. Aikakaudella muodostuneet modernit yhteiskunnat synnyttivät teknologisessa kehityksessään väestöstä yhteiskuntaluokkia, jollaisia aikaisempi ihmiskunnan historia ei ollut kuunaan tuntenut. Poravaristo muodosti vapauden, veljeyden, tasa-arvon ja omistusoikeuden regiimit, mutta teki samalla hyvin vaikeaksi tuollaisten ylevinä pidettyjen periaatteiden tavoittamisen. Sosiologiassa eriarvoisuuden tutkiminen on ollut yksi keskeisimmistä erityisaloista niistä ajoista asti. Ihmisten rakenteelliset elinolosuhteet vaikuttavat elämän kulun vaiheisiin koulutuksesta ammattiin, tulotasosta terveyteen.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan yhteiskuntatieteellistä keskustelua yhteiskuntaluokista. Lyhyen, tutkimukseen liittyvän historiallisen katsauksen ja sosiologisten klassikoiden esittelyn lisäksi tarkoitus on keskittyä tarkastelemaan sitä, miten yhteiskuntaluokkia on perusteltu 2000-luvun Suomessa. Tutkielmassa tarkastellaan, miten tutkijat ovat eksplikoineet käyttämiään luokkia. Tavoitteena on vertailla sitä, miten käytetyt luokitukset suhteutuvat toisiinsa, mikä on niiden mahdollinen kritiikki ja arvio toisistaan. Voisiko uuden vuosituhatosen luokkatutkimus oppia mitään edelliseltä vuosisadalta?

Yhteiskuntaluokat herättävät kiinnostusta tieteellisen tutkimuksen ulkopuolella. Yhteiskuntaluokissa on usein kyse suoraan siitä, mitkä ovat meidän, valtion ja suomalaisen yhteiskunnan läpileikkaavia periaatteita. Luokkakeskustelu on usein ollut puhetta demokratiasta, mahdollisuuksien tasa-arvosta, kansallisesta identiteetistä. Historialliseen kertomukseen Suomesta ovat liittyneet niin talonpoikainen kohtuullisuus, kulttuurimakujen samankaltaisuus kuin talvisodan ihmeessä koettu kansallinen yhtenäisyys. Nämä ovat kaikille suomalaisille tuttuja kertomuksia. Repivän luokkavastakohtaisuuksia täynnä olleen sisällissodan

jälkeen erot olivat arka-aihe, jos ei peräti tabu (Kolbe 2010; Melin 2010; Kahma 2011, 11). Myytti siitä, että kaikki ovat samassa veneessä, saavutti tällaista historiallista taustaa vasten erityisen suosion. Puheenparsi kääntyi viimeistään 1990-luvulla tunnettuun sanontaan ”kaikista suurena keskiluokkana”. Lamojen keskellä tällainen luonnehdinta on saattanut tuntua monista kohtuuttomalta. Kolmenkymmenen viime vuoden poliittisen ilmaston kehitys Suomessa ja maailmalla on antanut aihetta epäilylle myös siitä, että keskiluokkaisuuteen ja hyvinvointiin tähtäävää hyvinvointivaltiollista tavoitetta enää edes pidettäisiin tärkeänä (ks. esim. Heiskala & Luhtakallio 2006; Crompton 2008, 1-6; Harvey 2008; Taimio 2007).

Suomen tarina kilpailukyvyn 2000-luvulle piti vahvasti yllä käsitystä jokaisesta suomalaisesta oman onnensa seppänä. Koko maailma oli avautumassa globalisaation seurauksena ja kansalaisille sen sanottiin tarkoittavan yksilöllisiä mahdollisuuksia kipuamiseen, vaurastumiseen ja hyvän elämän tavoitteluun. Alkaneella vuosituhannella samaa mantraa kuullaan lupauksena voittoon erityisesti heille, joilla on unelmia. Tällaisten postmodernien ja historian loppunsa saaneiden väitteiden keskellä ei liene mikään ihme, että käsitykset yhteiskuntaluokista on selitettävä pois tai jätettävä kokonaan selittämättä. Luokattomasta Suomesta on kehittynyt eri aikojen kerrostumiin niin vahva myytti ja poliittinen legitimaatio, ettei sen pohjaksi ole aina katsottu tarpeelliseksi hankkia tieteellistä varmuutta. Jos pelkästään populaarikirjoittelun perusteella pitäisi arvioida yhteiskuntaluokkien kiinnostavuutta, voisi niiden sanoa elävän suorastaan renessanssia 2000-luvulla¹. Tässä tutkielmassa kuitenkin ohitetaan yhteiskuntaluokista käyty, sinällään mielenkiintoinen, tutkimukseen perustumaton keskustelu.

Nyt 2000-luvun toisella vuosikymmenellä yhteiskunnallisen eriarvoisuuden sanotaan olevan ennennäkemättömässä kasvussa (Piketty 2016). Toisen maailmansodan jälkeisen hyvinvointivaltion kehittymisen huippupisteen lasketaan olleen 1980-luvulla, ainakin tuloeroissa (ks. esim. Tilastokeskus 2017; Tilastokeskus 2018a; Riihelä ym. 2007; Ojajärvi ym. 2016, 29). Tämän jälkeen käynnistynyt monista eri osista rakentunut uusliberalistinen kehitys vaikuttaisi tarkoittavan hyvin ambivalentteja aikoja. Vaikka

¹ Yhteiskuntaluokista on käyty vilkasta keskustelua julkisuudessa: Alakoski & Nielsen (2006), Järvinen & Kolbe (2007), Kolbe (2014), Lång & Hiidenheimo ym. (2009), Sundström & Söderling (2009), Saarikoski & Mäkinen (2014), Kukkala & Purokuru (2016), Kontula (2016). Ks. myös Anttila, Anu-Hanna ym. (2016), 43.

Suomessa on useimmiten ollut kyse bourdieulaisesta ”pienestä kurjuudesta” (esim. Järvinen 2010, 234-235) eivät leipäjonot, sosiaaliturvan vähäisyys, työttömyyden ongelmat tai segregatio ole tuntemattomia täälläkään. Identiteettien ja vaihtuvien elämäntyylien takana kun näyttää väijyvän tuo väsymätön ja väistämätön dinosaur – yhteiskuntaluokka. Kulttuurisesti Suomen arvioidaan muuttuneen tasa-arvoisesta yhtenäiskulttuurista huomattavasti hierarkkisemmaksi ja eriytyneemmäksi yhteiskunnaksi (Purhonen ym. 2014, 418, 420-421). Ovatko puheet yhteiskuntaluokkien kuolemasta olleet siis ennenaikaisia?

Tässä tutkielmassa on kyse kirjaimellisesti *luokista paperilla*, siis eräänlaisesta käsite- ja kirjallisuuskatsaustutkimuksen yhdistelmästä. Vaikka yhteiskuntaluokkaa ei hahmotetakaan pelkästään sosiaalisena konstruktiona, jää tästä tutkielmasta pois kaikki syvempi teoreettinen ja metodologinen keskustelu, johon vain muutamissa osissa viitataan. Tutkielmassa ei myöskään oteta kantaa teoreettisen keskustelun eri puoliin, vaan pyritään tarkastelemaan luokkien perusteita tutkimuskirjallisuudessa siten kuin tutkijat ovat niillä operoineet. Tarkoitus on ymmärtää yhteiskuntaluokkien muodostumiseen johtavia syitä ja argumentteja eli perusteita, joilla luokkien nähdään olevan relevantteja nyky-yhteiskunnassa. Näillä ennakkovarauksilla on tarkoitus saavuttaa näkemys siitä, miltä yhteiskuntaluokkien tutkimus 2000-luvulla Suomessa oikein näyttää. Laaja-alaista näkemystä on silti turha odottaa, koska pelkästään aineiston pienuus jättää ulkopuolelle paljon Suomessa tehtyä tärkeää ja merkityksellistä luokkatutkimusta. Niiden paikka onkin siten toisissa yhteyksissä.

Ennen tutkimuksen varsinaisia osioita käydään seuraavassa kappaleessa läpi tämän tutkielman kannalta keskeisiä käsitteitä. Ensimmäisessä tutkielman osassa esitellään lyhyesti sosiologisen yhteiskuntaluokkatutkimuksen vakiintuneita klassikoita Karl Marxia ja Max Weberiä sekä heidän akateemisia jälkeläisiään. Historiallisen osan toisessa kappaleessa käydään läpi kursorisesti luokkatutkimuksen historiaa aikaisempien vuosikymmenien keskeisten tutkimusten kautta. Katsauksessa pyritään lyhyesti hahmottamaan 1900-luvun tutkimuksellista taustaa, jotta uudemman tutkimuksen valinnat asettuvat paremmin ja selkeämmin kontekstiinsa. Tutkielman toisessa osassa käydään läpi aineiston analyysia, joka tarkoittaa kirjallisuuskatsauksen esittelyä. Tutkimuskohteet, eli suomalaisen

sosiologian luokkatutkimukset, eritellään yksi kerrallaan. Katsauksessa tarkastellaan sitä, minkälaisilla perusteilla tutkijat muodostavat yhteiskuntaluokkia sekä vaihtelevasti sitä, miten he hahmottavat rajojaan toisiinsa. Kolmannessa osassa tätä jatketaan vetämällä katsauksen tulokset yhteen johtopäätöksinä. Lisäksi pohditaan yleistetyimmällä tasolla sitä, miten yhteiskuntaluokat ilmenevät tutkimuskirjallisuuden valossa sekä, miten ne mahdollisesti riitaantuvat keskenään. Johtopäätösten toisessa kappaleessa katse suunnataan julkisen keskustelun kautta kansainväliseen ja aprikoidaan lyhyesti, miten luokat historiallisesti ottaen nykyään muodostuvat. Tutkielma päättyy yhteenvedossa kannanottoon eriarvoisuuden ja yhteiskunnallisten luokkajakojen tutkimisen tärkeydestä myös tulevaisuudessa. Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta sitä voi pitää jopa välttämättömänä.

Käsitteistä

Tutkielman aineistona käsitellään tutkimuksia, joissa käytetään teoreettisia viitekehyksiä omista yhteyksissään. Tutkittaessa yhteiskuntaluokkien perusteita eri tutkijoilla, tarkoittaa se käytännössä pureutumista keskeisten käsitteiden käyttöön, niiden perustaan ja perusteluihin – etymologisesti ottaen niiden *käsittämistä, käteen ottamista*. Vaikka tätä tutkielmaa ei olekaan tehty empiiristä kenttätyötä raataen, vaan kirjastossa istuen, voidaan tutkielman kantana katsoa olevan se, että asiat otetaan vakavasti (so. kriittinen realismi) ja ollaan liikkeellä käsityöläisen periaatteella.

Huolimatta siitä, ettei käsitteitä kuten yhteiskuntaluokka ja stratifikaatio, voida työn luonteen vuoksi määritellä yksioikoisesti, on kuitenkin syytä todeta, ettei aineiston perusteella käy ilmi mitään sellaista, joka antaisi olettaa niiden olevan käytössä täysin poikkeavilla tavoilla. Sosiologi Rosemary Cromptonin mukaan yhteistä kaikille luokkaa ja stratifikaatiota käsitteleville tutkimukselle on se, että yhteiskunnallista ja taloudellista eriarvoisuutta ei pidetä ”luonnollisena”, vaan se on ensinnäkin ihmiskäyttämisen tulosta (2008, 8). Tämä on olennainen ihmistieteellisen tutkimuksen peruslähtökohta, jonka mukaan stratifikaatiota voi pitää yleisterminä viittaamaan sellaiseen yhteiskunnalliseen kerrostumaan ja sosiaalisen järjestykseen, jossa eriarvoisuutta esiintyy (Marshall & Scott 2009, 735). Kimmo Jokisen ja Kimmo Saariston

mukaan sosiaalisesta stratifikaatiosta puhutaan silloin, kun sosiologiassa tarkastellaan ihmisryhmien välistä sosiaalista hierarkiaa. Se tarkoittaa sitä, että: ”väestö jakautuu kerroksiin esimerkiksi tulojen, koulutustason, rodun, uskonnon, iän, sukupuolen, vallan tai statuksen perusteella.” (2004, 155.) Heidän mukaansa kerrostuneisuuden tutkimus ilmenee erityisesti yhteiskuntaluokkien kautta (2004, 157). Myös Crompton katsoo, ettei ole olemassa yhtä määritelmää yhteiskuntaluokalle, vaan kyse on tilanne- ja tutkimuskohtaisista määrittelyistä. Yleisesti voidaan ilmaista yhteiskuntaluokalla viitattavan niihin eriarvoisuuden materiaaliin, taloudellisiin ja sosiokulttuurisiin jakoihin, jotka ilmenevät sekä rakenteisesti että toiminnallisesti moderneissa yhteiskunnissa (Crompton 2008, 8-9; 15-16). Erik Allardt sen sijaan muistuttaa, että vallan mekanismien vuoksi kerrostumien ja yhteiskuntaluokkien erottaminen voi olla vaikeaa ja tarkennusta käsitteiden välille voi löytää tarkastamalla onko luokkajaossa kyseessä jatkumo vai luokitus (1971, 19).

Vaikka yhteiskuntaluokan käsitettä on etsitty aina 1700-luvulta asti (Melin 1998, 158; Melin & Blom 2011, 200) voidaan yleisesti ottaen sanoa, että yhteiskuntaluokan käsitteellä on luonteva yhteys sosiologian teoriaan ja tieteelliseen keskusteluun, jossa sen käyttöä voi pitää jokseenkin vakiintuneena. Suomessa sen sijaan Tilastokeskus käyttää ihmisten jakautumisesta ryhmiin käsitettä *sosioekonominen asema*, jolla tarkoitetaan ”henkilön asemaa yhteiskunnan rakenteellis-toiminnallisissa järjestelmissä.” (Tilastokeskus 2018, ks. myös. Tilastokeskus 1989). Käsite yhdistyy ammattiin toimialaluokituksen tietoja yhdistelemällä. Jakamalla väestö mahdollisimman homogeenisiin ryhmiin Tilastokeskus pyrkii luokittelussaan mahdollisimman suureen neutraaliuteen käyttämällä sitä vain tilastollisena kriteerinä². Tässä mielessä yhteiskuntaluokan käsitteen voisi nähdä olevan siis ennen kaikkea tieteen ja tutkimuksen käsite, joka pohjautuu yhteiskuntateoriaan (Ruonavaara 2004, 107). Beverley Skeggs yhdistää siihen myös markkinavaihdon, minuuden ja moraalien järjestelmät (2014, 69). Kerrostumat ja luokat käsittelevät siis ilmiöiden eri puolia ja ovat luonteeltaan sopimuksenvaraisia sekä tilanne- ja teoriasidonnaisia konstruktioita, joilla on ollut oma kansallinen kehys (vrt. Kivinen 2002).

² Luokittelua on kritisoitu ns. ”*suurten luokkien*” näkökulmasta (ks. Erola 2010, 32).

Muutama sana vielä *rakenteen* käsitteestä. Suomalaisen yhteiskunnan kokonaistarkastelu on vanha ja perinteikäs yhteiskuntatieteellinen tutkimuskohde, jossa käsite – rakenne – esiintyy usein. Hannu Ruonavaara katsoo sen olevan sosiologiassa hyvin keskeinen. Hän määrittelee sen sellaiseksi toiminnan säännönmukaisuudeksi ja yhteiskunnallisten suhteiden rakentumiseksi, että yhteiskunnan jakautumista merkityksellisiin osaryhmiin voidaan nähdä tapahtuvan. (Ruonavaara 2004, 98.) Jakojen katsotaan sosiologiassa olevan siinä määrin merkityksellisiä, että niistä seuraa väistämättä eri asioita eri ihmisille.

Erään toisen Ruonavaaran esittelemän määrittelyn mukaan sosiologiassa olisi kolme perustavanlaatuista näkökulmaa rakenteeseen. Ensinnäkin haluttaisiin korostaa tarkastelutapaa yhteiskunnallisesta, eikä yksilöllisestä näkökulmasta. Toisekseen haluttaisiin painottaa pysyviä piirteitä, kuten ammatti-, väestö-, koulutus- ja ikärakennetta. Kolmantena määreenä rakenteella haluttaisiin viitata yhteiskunnan ”syviin” piirteisiin vastakohtana sen ”pinnallisille” ilmiöille. Ruonavaaran mukaan ihmisiä, jotka ovat rakenteellisesti samanlaisessa asemassa, voidaan näin tarkastella *taksonomisina ryhminä*. (Ruonavaara 2004, 99-100, 104.)

Tällaiset toisensa poissulkevat ryhmät vaikuttavat olennaisesti siihen kuuluvien ihmisten elinolosuhteisiin, käyttäytymiseen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Yhteiskuntarakenteen tarkastelun logiikasta Ruonavaara esittää esimerkin yhteiskuntaluokan rakenteesta. Hänen mukaansa jokaisen luokkarakenteesta kiinnostuneen sosiologin pitää aina ensimmäiseksi miettiä, mistä luokkaryhmistä tarkasteltava rakenne koostuu. Se edellyttää jaon kriteereiden, eli taksonomian pohtimista. Vasta tämän jälkeen voidaan kuvata väestön jakautumista tuon logiikan mukaisesti. Luokkatutkimuksen varsinainen askel on kolmas, jossa tarkoitus on selvittää se, mitä ihmisten jakautumisesta eri luokkiin seuraa. Ruonavaaran mukaan yhteiskuntaluokka tällaisena rakenteena on ollut sosiologiassa jopa niin tärkeä, että rakennenäkökulma on usein samaistettu luokkatutkimukseen. (2004, 105-107.)

1. Historia – Luokkatutkimuksen dinosaurukset

Ennen nykytutkimukseen liittyvää analyysia tässä osiossa tehdään lyhyt katsaus historiaan. Ensimmäisessä kappaleessa kerrataan yhteiskuntaluokkia käsitelleitä klassikoita. Toisessa kappaleessa käydään lyhyesti ja kursorisesti läpi suomalaisen tutkimuksen keskeisiä rakennenaikokulmaisia yhteiskuntaluokkatutkimuksia menneiltä ajoilta. Tämä siksi, että varsinaisen analyysin tekeminen ja erityisesti niistä vedettävät johtopäätökset tulisivat helpommin ymmärrettäväksi suhteessa sosiologian historiaan ja klassikoihin.

Kuten todettua sosiaalinen eriarvoisuus, ihmis- ja väestöryhmien erot eivät ole sosiologiassa olleet koskaan vieraita teemoja. Yhteiskuntaluokkaan tai stratifikaatioon liittyviä teemoja voidaan löytää niin Thorstein Veblenin joutilaasta luokasta, George Simmelin luokkamuodeista, Émile Durkheimin työnjaosta tai Talcott Parsonsin funktionaalisesta sosiologiasta. Läheisesti luokan historiaan liittyvä, sivilisaatioprosessina tunnettu teoria, voidaan lukea Norbert Eliakselta. Laajemmin ottaen tyyli- ja makuhierarkioiden jäsentymisessä hierarkioiksi on kyse pöytätaivoista, pukeutumisesta ja ruumiin eleiden hallinnasta, jotka tulevat alun perin ilmiöiksi valistusajan hovissa valuen porvaristoon ja aina alempiin kerroksiin asti. (Sinnemäki 1994).

Vaikka monet siis ovat sivunneet sosiologiassa yhteiskuntaluokan kysymyksiä jo teollistumisen alkuaikoina, varsinaisina luokkatutkimuksen klassikkoina on pidetty Karl Marxia (1818-1883) ja Max Weberiä (1864-1920). Heitä voi pitää luokkatutkimuksen dinosauruksina ja jättiläisinä, joiden ohittaminen on liki mahdotonta. Heidän perusteidensa ymmärtäminen on välttämätöntä myös nykyajan luokkatutkimuksen jäsentymisen hahmottamisessa sekä erilaisten syiden ja seurausten tosiasiallisuuden arvioinnissa. Oppihistorian klassikot yllättävät ajankohtaisuudellaan aina uudet sosiologisukupolvet.

1.1 Sosiologian luokkaklassikot³

Karl Marxille luokka liittyy kapitalismin tendensseihin. Yhteiskuntaluokka on rakenteellinen tekijä, joka määrittyy tuotantosuhteiden kautta. Tuotantosuhteet ovat Marxille ihmisen elämän jatkumisen edellytys, porvariston vallankumouksen jälkeisessä, teollistuneessa ja rahavälittyneessä yhteiskunnassa. Tuo suhde, joka on samalla myös luontosuhde, on yksittäisten ihmisten tajunnasta ja olemuksesta riippumaton reaali-perusta, jota ilmentää taloudellisen yhteiskunnan pohjalta rakentuva päällysrakenne. Tämä ei tee Marxille ihmisistä tajuttomia, mutta pakottaa heidät muokkaamaan omaa historiaansa olosuhteissa, joita ei ole syntymässä valittu. Marxin teoreettinen työ jakaa ihmiset dikotomisesti proletariaatti-työväkeen ja omistaja-kapitalisteihin, jotka ajautuvat lisäarvojärjestelmässä – tuotteiden saattamisessa markkinoille – väistämättä vastakkaisille puolille. Tämä tarkoittaa teoreettista kehystä, jossa ryhmät luonnenaamioidensa edellyttämällä tavalla ovat peruuttamattomassa ristiriidassa suhteessa luontoon, toisiinsa ja tuotantovälineiden omistukseen. Tästä alienaatiosta eli vieraantumisesta johtaa syy ihmissuhteiden esineellistymisille ja siten yhteiskunnan välttämättömälle uudistamiselle pitkälle kehittyneen kapitalismin kautta kohti sosialismia.

Marxin oletus luokkataisteluiden historiasta aina *Kommunistisen manifestin* (1848) syntyajoista asti oli, että kapitalismi tulee ylittämään itsensä tavalla, joka lakkauttaa ihmisten välttämättömät vastakohtaisuudet ja vapauttaa jokaisen määrittämään itse elämänsä uusintamisen ehdot, sillä rajauksella, että yhteiskunnan materiaalisesta perustasta on pidetty huolta kollektiivisilla toimilla. Marx ei olettanut ihmisten emansipoitumisen pakkovallasta tapahtuvan millään deterministisellä syy-seuraussuhteella, vaan asemassaan alistettujen poliittisella voimalla, jonka oli tiedostettava yhteinen tehtävänsä vallankumouksessa. Marxin elämän viimeiset kolmekymmentä vuotta menivät kapitalistisen rahatalouden liikelakeja ja tavaramuotoa tutkiessa. Yhteiskuntaluokat muodostuivat hänelle uuden pysyvän sääty-yhteiskunnan jälkeen, uudistamiseen ja muutokseen tuomitussa tavaramaailman yhteiskunnassa,

³ Kappale pohjautuu lähteisiin Giddens (2009); Saaristo & Jokinen (2004); Gronow ym. (1996); Ritzer (2011), Crompton (2008), Bottero (2005).

synnyttäen siten rakenteellisessa ristiriidassa ja luokkavastakohtaisuudessa myös ”omat haudankaivajansa”. Luokkajako on Marxille kaikista jaoista olennaisin, koska ihanneyhteiskunta olisi lopulta luokaton.

Paradoksi Marxista nykytutkimukselle on kahtaalla. Ensinnäkin hänen teoreettis-intellektuaaliseen asemaansa on kohdistunut perusteettomia leimaamisia, tahallisia väärinymmärryksiä ja hyväksikäyttöyrityksiä tavalla, joka on sumentanut monessa yhteydessä tieteellisen työn rajat. Hänen nimensä yhdistäminen koko 1900-luvun poliittisen historian kiemuroihin, sosiologisen tieteenalan ulkopuolella, ei ole helpottanut hänen peruslogiikkansa yhteiskuntatieteellistä ymmärrystä. Toisaalta on sanottu Marxin lopulta käyttäneen ja määritelleen yhteiskuntaluokkia töissään eksplisiittisesti yllättävän vähän. Luokat, kahden dikotomisen ihmisryhmän lisäksi, näyttäytyvät Marxilla vain historialliseen aikakauteensa – 1800-lukuun – sidottuina. Tällaisia hänen aikaan olivat erilaiset finanssiaristokratian, teollisuusporvariston, keskiluokan, torppareiden, piikojen, renkien ja ryysyläisköyhälistön luokat.

Sosiologisesta luokkatutkimuksesta katsoen keskeistä Marxissa oli kuitenkin se, että luokka määrittyy suhteessa tuotantovoimiin. Olennaista ei ole yksittäisten toimijoiden aseman määrittäminen, vaan sellaisen kokonaisrakenteellisen yhteiskunnan liikealain tunnistaminen, joka auttaa kapitalismin ongelmien ratkomisessa inhimilliseltä ja humanistiselta tasolta katsoen. Tarkoitus ei ole tutkimuksella tarjota yksittäisille omistajille lisäarvon riiston mahdollisuutta, vaan vapauttaa järjellä alamaisuuteen perustuvat herruus-suhteet paremmaksi yhteiskunnaksi kuin yksikään historian muodoista ennen on ollut.

Max Weberin luokka-analyysi lähtee niin ikään talouden ensisijaisuudesta. Yhteiskuntaluokka merkitsee hänelle sellaista isoa joukkoa ihmisiä, jotka muodostuvat yhteisten elämäntilanteiden ja -mahdollisuuksien pohjalta luokan. Weber ei näe syytä pitää yhteiskuntaluokkia pelkästään taloudelliseen riistoon perustuvana kahtiajakona, kuten Marx. Hänen näkemyksensä mukaan on olemassa sellaisia taloudellisia eroja, jotka eivät pohjaudu omistukseen, kuten esimerkiksi taidot ja tiedot. Kyse on kaikenlaisen sellaisen ammatillisen pätevyyden osoittamisesta, joka erilaisten todistusten ja diplomien kautta asettaa ihmiset jakosuhteisiin yhteiskunnassa. Näitä suhteita Weber jaotteli *statuksen* ja *puolueen* käsitteillä. Ensimmäinen

on arvontoa ja kunnioitusta muilta ihmisiltä. Se jakautuu yhteiskunnassa eri tavoin eri ihmisille ja on siten laadultaan subjektiivista, missä erilaiset elämäntavan ja -tyylin kysymykset tulevat olennaisiksi. Toinen, puolue, merkitsee Weberille vaikutusta valtioon. Puolueet toimivat politiikan alueella ja ovat ihmisryhmien yhteisten intressien tunnistamista ja toimimista sellaisten etujen hyväksi, jotka muodostavat yhteiskunnallisia luokkaetuja. Weberille luokka-asema määrittyy siis lopulta markkinoilla, joissa samoihin asemiin päätyvät ihmiset muodostavat kokonaisuuksina yhteiskuntaluokkia.

Kummankin klassikon ajattelussa yhteiskuntaluokka on ensisijaisesti taloudellinen suhde. Weberillä kaikki ei kuitenkaan tyhjenny tuohon tuotantosuhteeseen, vaan markkina-asemaan ja -kapasiteettiin liittyvät kysymykset tulevat relevanteiksi ja olennaisiksi ihmisten luokka-aseman muodostuessa. Myöhemmät luokkatutkijat 1900-luvulla ovat töissään viitanneet sekä Marxiin että Weberiin. Tunnetuimmat luokkateorian empiiristä operationalisointia kehittäneet lienevät amerikkalainen Erik Olin Wright tukeutumalla Weberin ohella selvemmin Marxiin, kun taas Weberin ammattiluokittelua on jatkanut brittiläinen John Goldthorpe. Varsinaisena 1900-luvun sosiologian luokkateoreetikkona voidaan pitää ranskalaista Pierre Bourdieuta. Hänen luokka-analyysinsä kasvatti peräeroa perinteisen marxilaisen pääoma-tuotantosuhde ajatteluun. Bourdieu jakaa pääoman sen taloudellisen muodon lisäksi sosiaaliseen, kulttuuriseen ja symboliseen. Näin Bourdieu pyrki yhdistämään sekä toimijan että rakenteen yhtenäisemmäksi kokonaisuudeksi *habituksen* käsitteellä. Hänelle kaikenlainen metodologinen ja tosiasiallinen vastakkainasettelu näyttäytyi keinotekoisena, eivätkä monet sosiologiassa ja luokkatutkimuksessa kohdatut eronteot ansainneet hänestä tulla uusinnetuiksi. Bourdieun teoriaa on käytetty ja se on tullut tunnetuksi erityisesti elämäntyylien, maun ja kulttuurin kulutukseen liittyvien sosiaalisten jakojen tutkimuksessa (ks. esim. Purhonen ym. 2014). Bourdieun kautta talouden ensisijaisuus yhteiskuntaluokassa vapautuu myös muille jakosuhteille ja luokka tulee määrittäneeksi eräänlaiseksi kamppailuksi kentillä. Sellaisia Bourdieulle ovat sosiaalisten tilojen erilaiset toiminta-alueet, jolla ihmiset ovat käytännössään muodostaneet sosiaalisille peleille tyypillisiä kamppailuareenoita, missä pääomien muodoista käydään loputtomalta vaikuttavaa taistoa.

1.2 Rakenteen ja luokkien tutkimushistoria

Koska eriarvoisuus on ollut ihmiselämää pitkälle määrittävä piirre, on myös sen tutkimiselle muodostunut jo pitkä historia. Tällaiset debaattit ovat paljon käsitelleet sitä suurta murrosta yhteiskuntien taloudellisessa ja sosiaalisessa muutoksessa, joka 1800-luvulla sai alkunsa. Moderni käsitys yhteiskuntaluokasta siis syntyi teollisen kapitalismin kehityksen rinnalle (Crompton 2008, 16-17; Melin 2010, 211.) Rosemary Cromptonin mukaan yhteiskuntaluokat ilmentävät vielä edelleenkin sellaisia syviä tieteellisiä kiistoja ja debatteja, joita yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen parissa on käyty läpi 1900-luvulla. Näistä ensimmäiset olivat yhteiskuntatieteiden ja luonnontieteiden välisiä rajankäyntejä, jotka myöhemmin tulivat tunnetuiksi erityisesti positivismin ja ymmärtävän sosiologian välisenä vastakkainasetteluna. Näissä metodologisissa kiistoissa esitettiin niin arvojen ja faktojen, toimijan ja rakenteen, kulttuurin ja talouden kuin laadullisen ja määrällisenkin suuntaukset vastakkaisina. Kiistojen erään huipun voidaan nähdä kulminoituneen 1970-80 -lukujen niin sanottuun paradigma-kiistaan sekä kulttuuriseen käänteeseen. (Crompton 2008, 17.)

Anu-Hanna Anttilan ja hänen työryhmänsä mukaan (2016a) Suomessa tehdyn luokkatutkimuksen historia voidaan jaotella useampaan tutkimusperinteeseen. Ilmeisimmät näistä ovat kansainvälisesti vakiintuneimmat marxilainen ja weberiläinen tutkimustraditio. Lisäksi vahvasti vakiintuneita perinteitä ovat viime vuosikymmeninä luokkatutkimuksessa vaikuttaneet bourdieulainen ja feministinen traditio. Näiden ilmeisten perinteiden lisäksi on jaoteltu myös muilta tieteenaloilta ponnistaneita, historian-, kulttuurin- ja sukupuolentutkimuksen piirissä kehittyneitä monitieteisiksi muuntuneita painotuksia, joihin myös sosiaalhistorian ja työväentutkimuksen perinteissä tapahtunut luokka-analyysi on luettu.⁴

Eräänlaisena luokkatutkimuksen alkuna Timo Toivonen (2010) pitää Oskar Kaaleb Kilven väitöskirjaa *Suomen ammatissa toimiva väestö ja sen yhteiskunnalliset luokat vuosina 1815/75 vuodelta 1913*. Siinä Toivosen mukaan tehdään vertailulla esille suomalaisen yhteiskunnan erityispiirteitä ja kehityssuuntauksia. Rakennetutkimuksen piirissä tunnetuin teos lienee kuitenkin Heikki Wariksen *Suomalaisen yhteiskunnan*

⁴ Ks. yksityiskohtaisempi esittely esim. Anttila ym. (2016a); Crompton (2008); Bottero (2005); Kahma (2011); Skeggs (2014).

rakenne vuodelta 1948. Waris muodostaa papiston kymmenvuotistauluja käyttämällä kokonaisnäkemyistä 1940-luvun suomalaisesta yhteiskunnasta. Teos on seuraavien vuosikymmenien stratifikaatiopainotteisen tutkimuksen referenssi ja esikuva. Tilastoja yhdistelmällä Waris tuo esille monia sellaisia näkökohtia, jotka tulevat myöhemmissä rakennetutkimuksissa vakiintuneiksi tarkastelun tavoiksi. Waris katsoo yhteiskunnan luokkajaon olevan: ”sekä teoreettisesti että tilastollisesti kaikkein vaikeimpia yhteiskunnallisen tutkimuksen tehtäviä” (Waris 1948, 125). Luonnehtimalla sen aikaisen yhteiskunnan tutkimisen vaikeutta, hän käyttää sanoja, jotka voisivat olla kuin suoraan myöhempien aikojen jälkiteollisuusteoreetikoiden kynästä:

”Nykyaikaisessa kapitalistisessa ja industrialistisessa yhteiskunnassa, jolle on ominaista toisaalta suuri mobiliteetti, liikkuvuus, siirtyminen asemasta ja ammatista toiseen, toisaalta käsityskantojen ja arviointiperusteiden erilaisuus ja nopea muuttuminen.” (Waris 1948, 125-126). Kuinka vähän voikaan yhteiskunta sanoissaan muuttua? Nykyistä stratifikaatiotutkimusta Wariksen teos muistuttaa siinä, etteivät yhteiskuntaluokkia erota toisistaan mitkään jyrkät raja-aidat, vaan kyse on liikkuvuudesta, jossa asema elinkeinossa eli ammatissa on tärkeä näkökohta luokkajakoon (Waris 1948, 130).

Ennen 1980-luvun luokkatutkimuksen aaltoa ilmestyneistä tutkimuksista kannattaa vielä mainita Urho Rauhalan *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus* -teos vuodelta 1966. Siinä Timo Toivosen mukaan Rauhala poikkesi edeltäjistään perustamalla ammattien luokitusperusteet subjektiivisiin määreisiin objektiivisten sijasta (ks. lisää Toivonen 2010, 200). Teoreettiselta puolelta on syytä mainita samalta aikakaudelta Erik Allardtin *Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine* (1964), jossa Allardtilla omien sanojensa mukaan on ollut tavoite laatia yhteiskunnan rakennetta ja ihmisten joukkokäyttäytymistä koskeva yleinen teoria sekä käsitellä yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden vaikutusta inhimilliseen toimintaan (Allardt 1964, 1-27).

Harri Melinin mukaan vasta 1980-luvulla Suomessa aloitettiin toden teolla tutkimus yhteiskuntaluokista (Melin 2010, 212). Vuosikymmenen aloittavana tutkimuksena *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana* vuodelta 1980 käsitteli luokkia historiallisessa perspektiivissä erityisesti Risto Alapuron ja Matti Alestalon artikkelien pohjalta vuodesta 1870 aina 1970-luvun lopulle. Kirjoittajat kertovat

teoksessa tarkoittavansa yhteiskuntaluokalla ”pääasiassa tuotantovälineiden omistukseen perustuvaa jakautumista” (Valkonen ym. 1980, 7), jonka voi nähdä heijastavan ajanjaksolla vahvistunutta marxilaisen tutkimuksen traditiota. Mielenkiintoisesti he näkevät kerrostumilla viitattavan enemmän sosiaaliseen asemaan ja arvonantoon perustuviin eroihin. He katsovat luokkien ja kerrostumien olevan yhteydessä toisiinsa, mutta näkevät luokkaan liittyvän enemmän valtaan. Tämä tulee esiin myös eksplisiittisenä erontekona Heikki Warikseen sikäli, että tutkijat kertovat käsittelevänsä myös ”kansalaissotaa ja poliittisia liikkeitä” tulkitsemalla niitä yhteiskunnan rakenteellisten piirteiden pohjalta (Valkonen ym. 1980, 8). Tämän voi nähdä uudenaikaisena suhtautumisena suomalaiseen yhteiskuntaan kokonaisuutena ja ehkä jonkinlaisena sosiaalipolitiikan ja sosiologian – konservatismiin ja liberalismiin – välisenä debattina tutkimuskohteena olevan suomalaisen yhteiskunnan rakenteesta ja siinä vaikuttavista voimista.

Siinä missä Hannu Ruonavaara pitää vuonna 1984 ilmestynyttä *Luokkaprojekti. Suomalaiset luokkakuvassa* tutkimusta ”marxilaisena yrityksenä” (Ruonavaara 2004, 108), katsoo Harri Melin sen olleen ”monella tapaa suomalaisen akateemisen luokkatutkimuksen perusteos” (Melin 2010, 219). Ainakin voidaan sanoa teoksen huipentavan pitkään jatkuneen tieteellisen kiinnostuksen yhteiskunnan rakenteelliseen kokonaisuuteen. Luokkaprojekti perustui Erik Olin Wrightin johtamaan kansainväliseen tutkimukseen, jossa oli mukana yli 20 maata. Melin pitää teoksen tärkeänä antina sitä, että siinä pyrittiin hahmottamaan luokka-analyysin kokonaisuutta. Luokkaprojekti oli osa marxilaisen tutkimuksen vahvaa perinnettä Suomessa ja ilmensi monella tavalla sitä, miten yhteiskuntatieteellistä tutkimusta voidaan toteuttaa monesta näkökulmasta analyttisesti. Melinin mukaan 80-luvun luokkaprojektissa omaksuttiin kanta, jonka mukaan luokkarakenne olisi vain lähtökohta, josta pitäisi edelleen edetä analyysin uusiin tasoihin. Hän pitää tällaisia tasoja katkonaisina, mutta näkee sellaisen analyysin voivan lisätä ymmärrystä yhteiskunnan rakenteesta, rakennetta muokkaavista sosiaalisista suhteista ja yhteiskuntaryhmien intresseistä. (Melin 2010, 219-220.)

Yhteiskunnan yksilöllistymisestä ja uusliberalisoituminen 1990–2000-luvuilla toivat luokkakeskusteluun täysin uuden vaihteen postmodernien ja jälkiteollisten teorioiden piiristä, kysymällä ovatko yhteiskuntaluokat ”olemassa” vaiko sittenkin ”kuolleet”? Keskusteluun liittyivät sosiologiasta erityisesti

Ulrich Beckin, Anthony Giddensin ja Zygmunt Baumanin pohdinnat refleksiivisyysteorioista, notkeasta modernista. Ne antoivat ymmärtää luokkien olevan menneisyyden kategoria pikemminkin kuin nykyisellään relevantti jakosuhte. Jan Pakulskin ja Malcolm Watersin *The Death of Class* (1996) lienee tunnetuin käytetty esimerkki keskustelusta. Tältä pohjalta olisi voinut veikkailla luokkien todella jääneen menneisyyteen uuden maailmanvallan ajassa.

2. Analyysi – Yhteiskuntaluokka renessanssi

Vaikka 1990-luvun ei voi väittää olleen täysin luokkatiedostamaton (ks. esim. Melin 1998), suomalaisen luokkatutkimuksen voi nähdä virkistyneen vasta 2000-luvulla. Tätä tarkastellaan tässä analyysiosiossa viiden valitun teos- ja tutkielmaesimerkin kautta. Tutkimuksista kolme on kokoomateoksia *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli* (2008), *Luokaton Suomi?* (2010), *Luokan ääni ja hiljaisuus* (2016), yksi on väitöskirja *Yhteiskuntaluokka ja maku* (2011), ja viimeinen on kokonaiskatsaus luokista, jossa mukana myös empiiriseen kyselytutkimukseen pohjautuva eriarvoisuustutkimus.⁵

Tässä analyysissä teokset esitellään yleisluontoisesti keskittymällä erityisesti siihen, miten yhteiskuntaluokka määritellään käsitteenä ja mistä sen katsotaan muodostuvan. Tämän tutkielman kannalta ei olla kiinnostuneita teosten tutkimustuloksista sinällään, vaan niistä lähtökohdista ja oletuksista, joita luokkaluokittelussa aina tehdään. Koska tässä tutkielmassa ei ole kyseessä metodologisesti (diskurssi)analyysi, vaan yleisluontoinen kirjallisuuskatsaus, ei orjallista systemaattisuutta noudateta. Tässä tutkielmassa jatketaan analyysivaiheen jälkeen suoraan johtopäätöksiin, joita tämän osion perusteella halutaan esille nostaa.

⁵ Harri Melinin ja Raimo Blomin kokonaisuutta on tarkasteltu kolmen eri lähteen (Blom & Melin 2014; Blom & Melin & Kankainen 2012; Melin & Blom 2011) kautta, jotka kaikki viittaavat samaan empiiriseen aineistoon. Artikkelit kuitenkin osallistuvat eri yhteyksissä erilaisiin keskusteluihin.

2.1. Ammatti ja luokka

Suomalaisen luokkatutkimuksen yksi merkittävimmistä 2000-luvun teoksista on ollut Jani Erolan toimittama *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa* (2010). Siihen on koottu useilta tutkijoita tutkimustuloksia esitteleviä artikkeleita ja yhdessä ne muodostavat teoriataustan sekä uudelleen syntyneen kontribuution luokkatutkimukselle. Jani Erola asettaa kirjan tavoitteeksi: ”selittää mitä yhteiskuntaluokat ovat ja mikä on niiden rooli suomalaisessa yhteiskunnassa” (2010, 19). Hän katsoo luokkakeskustelussa olleen katkoksen 1990-luvulla koskeneen vain tutkimusta, sillä tosiasiallisesti luokka oli elossa sekä ihmisten arjessa että rakenteellisena ilmiönä, vaikka ”yhteiskuntaluokkarakenne ei suinkaan lakannut olemasta 1980-luvulla...” (2010, 21) niin se sai vastustajia niin sanotun postmodernin sosiologian suunnalta, jota Erolan mukaan edusti erittäin vaikutusvaltaiset tutkijat, kuten jo mainittujen Giddensin, Baumanin, Beckin lisäksi Jean Baudrillard ja Jean-François Lyotard. Erola huomauttaa, että useimmat näistä yhteiskuntaluokkien merkityksen vähenemistä koskevista näkemyksistä olivat joko pelkkää kaunokirjallista pohdiskelua – viittaamalla Arto Noron tekemän jaottelun aikalaisdiagnostiseen lähestymistapaan – tai sitten jälkiteollistumispuheeseen liittyvään linjaan, jossa ensimmäisen käden empiriaa on edellistä enemmän (2010, 28-33). Erolan mukaan kummankaan näistä suuntauksista ei kuitenkaan katsottu kaatavan luokkia. Suhteessa tällaiseen kritiikkiin onkin yllättävää, että hän asettaa toimittamansa kokoelman tärkeäksi tehtäväksi vastata luokkatutkimuksen ”teoreettis-filosofisiin lähtökohtiin” (2010, 21). Hänen mukaansa luokasta vallitsee enemmän uskomuksia kuin sen faktuaalista merkitystä sisältävää tietoa. Useiden kirjoittajien teoreettinen viitekehys on Erikson-Goldthorpen luokittelu, jonka pääkriteerit ovat: ”(1) erottelu työnantajien, itsenäisten yrittäjien ja palkkatyössä olevien välillä, (2) työn itsenäisyyden määrä ja valvonnan vaikeuden aste, sekä (3) yksilöllisten kykyjen, erityisosaamisen, tietojen ja taitojen tärkeys.” (Erola 2010, 29).

Teoksessa yhteiskuntaluokka määritellään: ”yhteiskunnan kannalta perustavanlaatuisiksi luokitteluksi tai ryhmittelyksi.” (2010, 22). Erola kytkee teoksen osatutkimukset stratifikaatiotutkimuksen perinteeseen nimeämällä *ammattit* yhteiskuntaluokkaa määrääväksi perustaksi. Tässä se tarkoittaa ennen kaikkea

ammattien järjestämistä hierarkkiseen järjestykseen ”arvostuksen, vaativuuden tai itsenäisyyden perusteella” (2010, 22). Vaikka Erola lukee ammatteihin liittyvät kulttuuriset näkökulmat luokittelun ulkopuolelle, hän näkee silti luokittelussa olevan väliä sillä, mitä välineillä ja työpaikoilla tehdään, jättäen ulkokehälle myös työnteon välineiden omistussuhteet. Tätä perustellaan käytännöllisillä syillä siten, etteivät kirurgi ja siivooja useinkaan omista tuotantovälineitä, mutta ovat silti jo palkkaerojensa vuoksi kaukana toisistaan. Tähän liittyvä kritiikki on huomauttanut, että ammattien hierarkia vaihtelee kulttuuripiiristä toiseen, jolloin yhdellä tavalla järjestäminen ei tietenkään ole yleispätevä kaikissa tapauksissa (Erola 2010a, 32). Omistussuhteiden lisäksi ulkopuolelle jäävät myös subjektiiviset määritelmät asemasta, toisin sanoen luokkasamastuminen (2010, 22-23). Tässä mielessä määrittely tulee lähelle Tilastokeskuksen sosioekonomista asemaa joka, kuten olemme nähneet, perustuu ammattiaseman määrittelylle toimialatietojen lisäksi. Erola pitää ammateille perustuvaa luokitusta tärkeänä siksi, että ne muodostavat ”välttämättömän reitin koetun hyvä- ja huono-osaisuuden ja sen syiden välille” (2010, 23). Näkemys on kausaalisuhteinen, jota perustellaan erilaisten tekijöiden vaikutuksilla toisiin (ks. Liite 1.) Erola perustelee tällaista välttämättömyyttä vetoamalla ensinnäkin tutkimuksiin koulutuksen, vanhempien tahdon ja resurssien ensisijaisuudesta luokka-asemassa, sekä toisaalta tulojen vaikutuksesta ammatissa toimiviin tai toimimattomiin (2010, 24).

Näin ollen kirjan mainitsemana kontribuutiona yhteiskuntaluokkatutkimuksen teoreettis-filosofiseen keskusteluun voi pitää sitä, että Erikson-Goldthorpe -luokittelu nähdään kaikkeen muuhun verrattuna ensisijaisena tieteellisessä tutkimuksessa. Vaikka Erola ei varsinaisesti sulje muita tutkimussuuntauksia pois, hän antaa ymmärtää monessa yhteydessä EG:n olevan kansainvälinen standardi sekä objektiivinen ja neutraali kaikkeen sellaiseen luokkatutkimukseen nähden, jota sekä Erola että esipuheen kirjoittanut Laura Kolbe (2010) pitävät poliittisena ja tutkimustavoiltaan jotenkin värittyneenä. Tämän tyyppiset väitteet jäävät mielikuvien tasolle, eikä niitä spesifioida tarkemmin. Tämä tekee tietysti kritiikistä suhteessa muihin tieteellisiin traditioihin vaikeasti arvioitavaa. Huolimatta suoraan ilmaistusta pyrkimyksestä teoreettiseen keskusteluun, voi teosta pitää varsin keskeneräisenä sellaiseen. EG:n kriteereiden muodostukseen ei nimittäin juuri syvennytä, eikä mallia aseteta riittävästi suhteeseen muiden luokkatutkimustraditioiden

kanssa. Ollenkaan ei käy myöskään selville se, miksi juuri tämä Erolan esittelemä tutkimusasetelma on erityisen neutraali ja objektiivinen postulaateiltaan muihin suuntauksiin verrattuna. Toisaalta jonkinlaista käsitystä ammattiteille perustuvan luokittelun ”kapeudesta” Erolakin näyttäisi tunnistavan suhteessa ”jokapäiväiseen kielenkäyttöön”, koska hän vaikuttaisi pitävän EG-luokitusta ensisijaisesti vain tilastolliseen menetelmään tukeutuvana työkaluna, jossa kapea-alaisuus on pikemminkin etu kuin haitta syy-seuraussuhteiden tunnistaminen vuoksi. (2010a, 40-41.) Arviointia tästä jatketaan vielä tutkielman johtopäätöksissä.

Luokaton Suomi? näyttäytyy siis ensisijaisesti empiirisenä kontribuutiona yhteiskuntaluokkatutkimukseen teorian kehittämisen sijaan ja tämän Erola toteaa itsekin olemalla sitä mieltä, että suomalaisen sosiaalitieteen ongelmista yksi on ollut ”yliteoreettisuus” (2010, 26). Teos sisältää tutkijoiden artikkeleita luokka-aseman vaikutuksesta ylisukupolvisessa sosiaalisessa liikkuvuudessa, koulutuksessa, tuloeroissa, lasten syntymisessä, ajankäytössä, Euroopan unionissa, hyvinvointivaltion kannatuksessa ja yhdistystoiminnassa. Näissä kaikissa ne ovat uusia avauksia 2000-luvun empiiriseen (kvantitatiiviseen) luokkatutkimukseen jota on, kuten Erola sanoo, käsitelty yhteiskunnallisessa eriarvoisuustutkimuksessa kyllä, mutta ilman yhteyttä luokka-asemaan. Syyksi hän mainitsee luokkaa kohtaan tunnetun arkuuden ja vaikeuden (2010, 20). Tämän taustan vuoksi teoksen kvantitatiivinen aineisto kasvaa merkittäväksi suomalaisen yhteiskunnan rakenteen (so. luokkarakenne) selvittämiseksi 2000-luvulla. Kuitenkaan se ei ole koko näkymä empiirisestä yhteiskuntaluokkatutkimuksesta sivuuttaessaan ne merkitystä korostavat kvalitatiiviset, kulttuuriset ja muut subjekteja/toimijoita koskevat tutkimussuuntaukset, jotka tulemme näkemään.

2.2. Sukupuoli ja luokka

Uuden luokkatutkimuksen pelin avauksena Suomessa 2000-luvulla voi pitää Tarja Tolosen toimittamaa usean tutkijan artikkelikokoelmaa *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli* (2008). Teoksessa lähdetään liikkeelle ajatuksesta, että tiukkojen luokkateoretisointien sijaan luokassa olisi kyse hienovaraisista tavoista arkipäivän kokemuksessa (2008, 10). Teos kytkeytyy vahvasti feminististen tutkimuksen traditioon ja tutkijoiden taustat ovat monella naistutkimuksessa ja sosiologiassa. Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä luodaankin siltaa feministisen ja Pierre Bourdieun rakenteellisen-toiminnallisen analyysin välille *materialistisen feminismin* käsitteen kautta (Gordon 2008). Tämä tapahtuu erityisesti Beverley Skeggsin teoretisoinnin pohjalta, mutta kytkeytyy laajasti feminismin perinteeseen ja sen eri keskustelulinjoihin.

Tarja Tolonen katsoo teoksen myötäilevän erityisesti tapaa, jossa luokka, sukupuoli ja kulttuuri luetaan analyysin kohteena yhdessä (2008, 11). Yhteiskuntaluokan käsitteen määrittely ponnistaakin kirjoittajilla tällaiselta moninaiselta pohjalta. Tekijät eivät pyri määrittelemään yhteiskuntaluokkaa tai luokkarakennetta, vaan pikemminkin avaamaan niitä arkipäivän epävarmuuksiin liittyviä sosiaalisia, kulttuurisia ja materiaalisia *määrittymisiä ja paikantumisia*, joista luokkaa voidaan lukea (2008, 13). Hyvin skeggsiläisittäin (Skeggs 2014) he katsovat kiinnostavaksi ”ihmisten arvokkuuden ja kunnollisuuden tai kunniallisuuden määrittymisen eli luokkaan liittyvä kulttuurinen itsemäärittely ja sen vaihtelut ajassa ja paikassa” (Tolonen 2008, 13). Näin ollen he lähtevät ymmärtämään yhteiskuntaluokan käsitteen aineistolähtöisesti naistutkimuksen näkökulman kautta. Luokan käsitteestä ei voida saada suoraa määrittystä ilman jokaisen artikkelin omaehtoista läpikäyntiä, koska ne voivat paikantua toisistaan poikkeavasti. Tarja Tolonen tarjoaa kuitenkin välähdyksen moninaisesta kokonaisuudesta:

”Kirjan artikkeleihin sisältyy oletus rakenteiden näkyvyydestä arjen kulttuurisissa käytännöissä. Tällöin myös ’luokan’ monimuotoisuus tulee näkyviin. Luokan merkitykset ilmenevät artikkeleissa eri tavoin. Luokka on sosioekonominen, materiaallinen, kulttuurinen ja valtaan kietoutuva. Se ilmenee pääomana ja resurssina, sosiaalisina ja kulttuurisina käytäntöinä. Luokka merkitsee paikantumista ja asemoitumista, riskien

ottamista sekä normittamista. Luokkaa tuodaan esiin elämäntapaisuuksien, moraalien, huumorin, ruumiillisuuden sekä julkisuus- ja mielikuvien kautta.” (2008, 15).

Tutkijoiden yhteiskuntaluokan määritelmä ei kuitenkaan tyhjenny sukupuoleen, ikään tai yleiseen hyvä- ja huono-osaisuuteen. He olettavat luokan olevan ”yhteiskunnallinen suhde, jossa luokat ovat myös hierarkkisessa ja resursseista kilpailevassa suhteessa toisiinsa.” (2008, 15). He olettavat yhteiskuntaluokan näkyvän yksittäisten ihmisten kohdalla siinä, miten yhteiskunnalliset erot strukturoivat elämää, miten minuus tulee tuotetuksi sukupuolen, kulttuurin ja yhteiskunnan kautta. Tarja Tolonen puolustaa ”tekstien ulkopuolista” maailmaa huomauttamalla taloudellisista ja materiaalisista resursseista, koulutus-, terveys- ja tuloeroista sekä alueellisesta eriytymisestä. Kyse on Tuula Gordonin (2008) mukaan siis materiaalisesta feminismistä, jossa ei kuitenkaan ole kysymys pelkästään materiasta, vaan järjestyksistä ja valtasuhteista, jotka voidaan nähdä arjen sukupuolittuneissa käytännöissä. Gordon peräänkuuluttaa yhteiskuntaluokkien tutkimuksessa sellaista feminististä lähestymistapaa, jossa ollaan kiinnostuneita sosiaalisista suhteista, kulttuurisista representaatioista ja tekstuaalisuudesta (2008, 31). Näillä välineillä voidaan hänen mukaansa keskustella haluista ja toiveista, sekä niiden materiaalisuudesta.

Tällainen teoreettinen viitekehys pohjustaa tutkimuksia, joissa käsitellään nuorten kokemia haasteita, työpaikkahuumoria, äitiyden kulttuurisia rajoja, keskiluokkaista perheellisyttä, yrittäjäminuutta, maahanmuuttoa sekä koulutusta ja työelämää näistä arjen materiaalisista näkökulmista. Minkäänlaista kokonaisyhteenvetoa kokoelma ei tarjoa. Jokaisen, noin kymmenen tutkijan, artikkelit ovat omia kokonaisuuksiaan, vaikka yhteinen teoreettinen viitekehys niitä jäsentää.

Anu-Hanna Anttilan ym. mukaan feministisen luokkatutkimuksen merkityksen voi nähdä kahtaalta. Ensinnäkin tarjoamassa näkökulmaa käsitteiden ja teoreettisten lähestymistapojen kehittämiseen. Toisaalta feminismiin piiristä tullut kritiikki on heidän mukaansa estänyt redusoimasta luokkateorian subjektia pelkäksi: ”tuotantosuhteiden tai makuhierarkkisten mallinnusten funktioksi” (2016a, 340). Toisaalta he huomauttavat, että erityisesti 1970-80-lukujen feminismissä luokka ja kapitalismi jäivät sivuun tunnustuksen ja henkilökohtainen on poliittista -iskulauseiden vallatessa alaa.

2.3. Maku ja luokka

Nina Kahma käsittelee väitöskirjassaan (2011) yhteiskuntaluokan ja kulttuurisen maun välisiä vaikutuksia. Häntä kiinnostaa se, millaisia suomalaiset yhteiskuntaluokat ovat luokkasamaistumisen ja kulttuurin kulutuksen perustalta. Hän kysyy tutkimuksessaan, onko kulttuurin kulutuksessa löydettävissä yhteiskuntaluokkien välillä hierarkkisia eroja ja miten erot vaikuttavat äidinkielen, sukupuolen ja iän kanssa. Tutkimus liittyy vahvasti bourdieulaiseen (tai ns. ”jälkibourdieulaiseen”, ks. Anttila ym. 2016a, 340) traditioon, jonka piirissä elämäntavan, maun ja kulttuurien eriytymisen kysymyksiä on käsitelty laajasti. Kahman mukaan luokkaan liitetään usein ajatus konfliktista, jolloin sitä ei voi suoraan tyhjentää tai ymmärtää ammattiaseman tai koulutuksen kautta (2011, 11). Hän tunnistaakin käsitteen monitulkintaisuuden esittelemällä sitä Erik Olin Wrightin luonnostelemilla kysymyksillä, mistä yhteiskuntaluokissa on sosiologisesti ottaen kyse (Liite 2). Kahman oma empiirinen aineisto perustuu yhteiskuntaluokan käsitteelle, jonka alla on arkipuheestakin tuttuja ”monenlaisia yhteiskuntaa kerrostavia tekijöitä” (2011, 49). Niiksi hän nimeää ammattiaseman, koulutuksen ja tulojen kokonaisuuden lisäksi iän ja sukupuolen. Hän kehottaakin lukemaan teoksen yhteiskuntaluokkaa bourdieulaistain kulttuurisen ja taloudellisen pääoman kautta. Kahmalle tärkeä on luokka -käsitteeseen liittyvä Wrightin *subjektiivinen ja objektiivinen* asema siten, että luokkasamaistumisen analyysissä hän painottaa ensisijaisesti ensimmäistä, kun taas jälkimmäistä kulttuuristen jakojen analyysissään (2011, 49-50).

Erottelu aineiston pohjalta ei ole merkityksetön. Kahma tulee tutkimuksessaan siihen tulokseen, että yhteiskuntaluokat näyttävät erilaisilta riippuen siitä, tarkastellaanko niitä subjektiivisen vai objektiivisen aseman kysymyksenä. Kulttuurin kulutus näyttää läpi yhteiskunnan varsin keskiluokkaiselta, kun sitä tarkastellaan ihmisten subjektiivisilla asemoinneilla. Sen sijaan objektiivisten taustamuuttujien yhteydessä Kahma havaitsi kulttuurin kulutuksessa poikkeamia yhteiskuntaluokasta toiseen. Tämän perustalta hän aprikoi syyksi suomalaista puhe-kulttuuria, joka peittää hierarkkiset kulutuserot luokattoman Suomen ja keskiluokkaisen kulttuurisen myytin – tavallisuuden alle. Arkijärki antaisi tukea olettamukselle suomalaiselle

luokista puhumisen hiljaisuudelle, myös kulttuuriasioissa⁶. Kahma kirjoittaa tästä ”suomenkielisen konsensuaalisen puhekuulttuurin erityispiirteenä.” Hän pohtii itsen esittämiseen ”tavallisena suomalaisena” liittyvän konfliktien välttämiseen, sekä yleistyneenä kokemuksena tai käsityksenä makuasioiden yksityisyydestä (2011, 70).

2.4 Kulttuuri ja luokka

Tutkimushanketta *Voice and Silence of Class* vetäneet Anttila ym. (2016) ovat olleet iso tutkimusryhmä luokkatutkimuksessa 2000-luvulla. Heidän näkemyksensä yhteiskuntaluokasta pohjautuu *luokkajärjestyksen* käsitteelle, jonka he kertovat kattavan: ”sekä yhteiskunnallisen, historiallisesti muotoillun luokkarakenteen, että sen kampailunalaiset muotoilut erilaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa prosesseissa” (Anttila ym. 2016, 14). Missä suhteessa käsite on yhteydessä yhteiskuntaluokkiin? Kirjoittajat kertovat olleensa tutkimuksen aikana kiinnostuneita erilaisista luokkatutkimuksen suuntauksista, sitoutumatta kuitenkaan niihin ja päätyneensä pitämään siksi: ”luokan elämisen eli toiminnan ja kokemuksen tutkimista rakenteistuneen luokkakamppailun ohella” tärkeimpänä lähtökohtana itselleen (2016, 8). Luokkajärjestys pohjautuu heillä luokkarakenteeseen, sekä erilaisten luokan ”muotoilujen tuottumisesta”:

”Yhteiskunnallisissa järjestyksissä on, laajemmin ottaen, kyse paitsi luokkaa jäsentävän kapitalismin käytännöistä myös esimerkiksi sukupuolta jäsentävistä patriarkaalisisista tai miesvaltaisista käytännöistä. Erilaiset yhteiskunnalliset järjestykset ovat valtasuhteita, jotka ohjaavat toimijoita ja ryhmiä, ajattelun ja toiminnan tapoja – asettavat niille paineita ja rajoja.” (Anttila ym. 2016, 14.)

Määrittely muistuttaa vahvasti Tolosen ym. feminististä suuntausta (2008) ja mainitsevathan kirjoittajat erityisesti intersektionaalisuuden, sekä luokkajärjestyksen käsitteensä yhteyden *sukupuolijärjestys* - käsitteelle (2016, 22). Luokkajärjestys on heille enemmän suhteellista, toiminnallista, historiallista ja

⁶ Suomessa hyvin tyypillinen arkiajattelun malli on, että ”ei tarvitse tehdä itsestään numeroa.” Vrt. myös Anttila ym. (2016, 15) kirjoittavat miten luokka ”niveytyy, raksahtaa, liukuu tai piiloutuu.”

rakenteellista *järjestämistä* kuin 'järjestys' sanan substantiivisessa mielessä⁷. He ajattelevat myös tunnustavansa järjestämisen pysyvät piirteet sen suorasta yhteydestä valtaan ja sosiaalisiin instituutioihin (2016, 23-24). Ennen kaikkea luokkajärjestys on heille *käytännön* käsite. Heidän mukaansa se hylkää vakioivat näkökulmat ammatti- ja identiteettikategorioina tai puhtaasti materiaaliset, olosuhteiden determinoimat näkökulmat. Tässä yhteydessä he alleviivaavat valtasuhteiden, yhteiskunnallisten jakojen ja hierarkioiden merkitystä. Terminologiassa on oltava tarkkana, sillä tutkijat esimerkiksi haluavat erottautua deterministisenä pitämistään marxilaisuuden suuntauksista, käyttämällä luokkataistelun sijaan *luokkakamppailun* käsitettä. (Kauranen & Ojajärvi 2016a, 321-322.) Eksplisiittistä heille kuitenkin on kapitalismin ja sen antagonismien – työn ja pääoma – olemuksellisuus ja tosiasiallisuus, jotka tämän tutkijaryhmän mielestä ovat vähintäänkin olennaisia. Missä määrin he määrittävät materialismiin (vrt. Gordon 2008; Kauranen & Lahikainen 2016a, 322-323) ja missä määrin pelkästään eräänlaiseen relativistiseen tekstualismiin jää kuitenkin epäselväksi?

Kiinnostava kontribuutio liittyy luokkatematiikkaan jo teoksen nimestä *Luokan ääni ja hiljaisuus* alkaen sikäli, että tutkijat kertovat etsineensä erityisesti luokkajärjestyksen vähäisiäkin ääniä "hegemonioiden ja hiljaisuuksien" avulla, sekä samalla historiallistamaan ne osaksi uuden vuosituhannen kapitalistista yhteiskuntaa ja Suomea (2016, 15). Tämä on teoreettisesti hyvin mielenkiintoista sikäli, että he näkevät luokka-asemiin ja kamppailuihin liittyvien kokemusten jäävän usein näkymättömiksi ja hiljaisiksi, sekä erityisesti siten, että yhteiskunnallista luokkajärjestystä saatetaan käsitellä "kuin toisin sanoin", erilaisissa puhetavoissa ja järjestyksissä, jotka siten vievät luokka-asemintia paradoksaalisesti sivuun. Tästä he käyttävät mielenkiintoisia käsitteitä siitä, miten luokka: "niveytyy", "raksahtaa", "liukuu", tai "piiloutuu" laajemmin sosiokulttuurisiin järjestyksiin. (2016, 15.)

Eronteon ja kritiikin he suuntaavat stratifikaatiotutkimukseen ja weberiläiseen ammattiluokitteluun sekä teoreettisesti että metodologisesti (2016, 26; 2016a, 336). Lyhyesti se tarkoittaa valtakamppailun

⁷ Kirjoittajat vertausttavat sitä Anthony Giddensin *The Constitution of Society* (1984) teoretisoimaan "strukтураation" eli siis *rakenteistumisen* käsitteeseen, jolla pyritään ylittämään ja yhdistämään toiminnan ja rakenteen dikotomisuus. (Toisaalta vrt. Bourdieun *habitus* käsite).

korostamista teoriassa ja palkkatyöyhteiskunnan postuloinnin arvostelua sekä ammattiluokittelun neutraaliuden, objektiivisuuden tai sopimusajattelun suhteellistamista.⁸ Tämän tutkimuksen piirissä olleista tutkijoista he ovat ainoita, jotka eksplisiittisesti korostavat luokkatutkimuksen emansipatorista tiedonintressiä (2016, 26).

Tutkijoiden teoreettinen tausta onkin monissa eri suuntauksissa eklektisellä tavalla. He pyrkivät osallistumaan luokkateoreettiseen keskusteluun sellaisella luokkajärjestyksen tutkimisella: ”joka lähtee niin luokan järjestämisen käytännöistä kuin niiden historiallisista luutumista” (2016, 16). Heidän teoreettiset vaikutteensa tulevat niin Karl Marxilta, Pierre Bourdieulta, Antonio Gramscilta, Beverley Skeggsiltä kuin E. P. Thompsonilta. Itse he kirjoittavat yhdistelevänsä marxilaisesta ja bourdieulaisesta suuntauksista yhdessä feminististä ja kulttuurintutkimuksellista lähestymistapaa, mutta sitoutumatta yhteenkään niistä suoraan. Tutkijoilla on pohjaa myös psykoanalyttisesta, psykososiaalisista ja kirjallisuus- sekä taiteentutkimuksellisista tavoista, joten tulkinta eklektisyydestä ei liene perusteeton.

Teoreettisesti katsoen heidän yhteiskuntaluokka -käsitteensä on siis monin tavoin problemaattinen. Oikeastaan sitä ei ole määritelmänä, sillä kuten todettua he käyttävät – luokkajärjestyksen – ideaa, joka rakentuu monesta teoreettisesta taustasta, mutta ei siltikään tyhjenny niissä. Käsitettä he lähestyvät yhdistämällä lukemansa Marxin (kapitalismin rakenne) ja Bourdieun (sosiaalinen toiminta) *käytännön* käsitteessä siten, että luokka tulee nähdä yhteiskunnassa sekä rakenteessa, että ihmisten tietoon, kokemuksiin ja toimintatapoihin vaikuttavana asiana. Avainkäsitteitä näiden lisäksi ovat *väärintunnistaminen, ideologia, hegemonia ja mystifikaatio*, jotka ovat niin ikään teoreettiselta historialtaan pitkäikäisiä. He käyttävät termejä kuitenkin vain tietyissä rajatuissa mielissä, lukemiensa teoreetikoiden työn kautta, yhdistäessään niitä aineistonsa lähilukuun. Näin ollen ymmärtääkseen tutkijoiden luokkajärjestyksen käsitettä, pitää olla perillä myös varsin monipolvisesta teorianhistoriasta (2016, 47.) On muistettava, että heidän käyttämänsä aineisto on kauttaaltaan tekstuaalista

⁸ Kritiikistä katsoen esim. Kolben (2010) ja Erolan (2010a, 38) käsitys *objektiivisuudesta* vaatisi lisäävaamista. (Ks. myös Merja Kinnusen *Luokiteltu sukupuoli* [Vastapaino, 2001], Marja Alastalon *Metodisuhdanteiden mahti* [Vastapaino, 2005]).

representaatiota, josta he pyrkivät analysoimaan: ”luokkakamppailun ilmeisten erontekojen ohella luokan tukahtuneita, paikaltaan siirtyneitä tai luonnollistuneisuudessaan huomaamattomia ääniä – sitä, miten luokkajärjestys voi olla läsnä ja tulollaan juuri vaitonaisuudessaan.” (2016, 27). Tämä vaikealta kuulostava luonnehdinta tulee erityisen ymmärrettäväksi, kunhan muistaa heidän historiallisen esityksensä nyky-Suomesta uusliberalismina, sekä käyttämänsä teoreettisen viitekehyksen, jotka yhdessä antavat analyysille mielen.

Kaiken kaikkiaan tutkijaryhmä ymmärtää luokkaa luokkarakenteena, toimijoiden tiedon ja kokemuksen suhteena, hegemoniakamppailuna ja luokan tekemisen kulttuurisena prosessina. Aineistona eri tutkijoilla on pääministerin puheita, maahanmuuttokeskustelua internetin palstoilta, autobiografisia köyhyyskirjoituksia, kaunokirjallisia teoksia, kotityöpalveluita koskevia työpaikkailmoituksia ja internetkuvastoja. He tulevat tutkimustuloksissaan siihen, että pelkällä rakenneteoreettisella näkökulmalla ei tavoiteta yhteiskuntaluokkien kokemuksellisuutta, sitä mitä on elää luokkaa. Pelkällä kokemuksella taas kadotetaan kokonaiskuva yhteiskunnasta. Heidän mukaansa luokkatutkimuksen on kokeiltava useita näkökulmia ja pohdittava niiden yhteyttä: ”luokkaa tuottavaan kokonaisuuteen”, joka tarkoittaa heille avainkäsitettä luokkajärjestystä (Kauranen & Lahikainen 2016a, 323). Missä yhteydessä siis lopulta ollaan suomalaisen yhteiskunnan kokonaisrakenteessa, ottaen huomioon, että kritiikki weberiläistä kerrostumatutkimusta kohtaan on ollut kovaa, jää vielä tarkemmin täsmentämättä.

2.5 Suomi ja luokka

Koko Suomea koskevaa rakenteellista tietoa ovat viime vuosina käsitelleet eri yhteyksissä sosiologit Raimo Blom ja Harri Melin. Kummankin tutkijan tausta on myös 1980-luvun luokkatutkimuksessa, kuten kansainvälisessä *Luokkaprojektissa*, jonka Suomen tutkimuksen johtavana tutkijana Blom toimi. Yhteiskunnallista eriarvoisuutta 2000-luvulla käsittelevissä tutkimuksissaan he ovat operoineet vahvasti yhteiskuntaluokilla muiden eriarvoisuuden tekijöiden, kuten köyhyyden, työttömyyden ja tuloerojen ohella. Heidän mukaansa yhteiskuntaluokalla:

”...viitataan suuriin ihmisryhmiin, joilla on yhteinen asema suhteessa tuotantovälineisiin tai tuotantoa koskevaan päätöksentekoon. Luokka viittaa myös yhtäläisiin mahdollisuuksiin tarpeiden tyydytyksessä markkinoita hyväksi käyttäen.” (Melin & Blom 2011, 200.)

Määrittelystä on helppo nähdä sekä Marxin että Weberin merkityksen. Tutkijoiden oma perspektiivi perustuu Erik Olin Wrightin luokkamalliin (2011, 205), kun he käyttävät hyväkseen vuoden 1981 aineistoa *Luokkaprojektista* yhdessä vuoden 2009 *International Social Survey Programmen* (ISSP) tuloksia eriarvoisuudesta, selvittäessään suomalaisen yhteiskunnan nykyrakennetta. Tutkimuksellaan he pyrkivät osallistumaan teoreettiseen keskusteluun uusista keskiluokista (Crompton 2008, 103-109; Therborn 2012; Blom & Melin 2014, 44-51) ja pohtimaan yksilöllistymisteesejä. Luokka-analyysia he pyrkivät kehittämään kritisoimalla ns. uusweberiläisiä näkökulmia ammattikeskeisyydestä (Melin & Blom 2011, 202). Heidän yhden keskeisen argumenttinsa mukaan pelkän taloudellisesti aktiivisen väestönosan tutkiminen, siis ammatteihin keskittyminen (vrt. Erola 2010a) ei anna riittävää kokonaiskuvaa yhteiskunnasta, koska siinä tapauksessa puolet aktiivi-ikäisestä väestöstä jää analyysista pois, koska he eivät toimi ammatissa (Blom & Melin 2014, 22; 36).

Tehtyjen empiiristen analyysien perusteella he tulevat siihen tulokseen, että Suomi on kehittynyt valtavasti parempaan suuntaan viimeisten vuosikymmenien aikana. Suomi on kokonaisuutena vaurastunut sotien jälkeen, vaikka huono- ja hyväosaisuus näyttävät periytyneen merkkejä. Lapsiköyhyys on kasvanut ja tuloerot luokkien välillä kasvaneet, samoin kuin asumis- ja terveyserot. Heidän mukaansa Suomi on silti vahvasti keskiluokkaistunut yhteiskunta, jossa on edelleen suuri työväenluokka. Yhteiskunta on polarisoitumassa sillä: ”hyvin rikkaiden määrä kasvaa ja samaan aikaan kasvaa myös yhteiskunnan ´alaluokka´.” (Melin & Blom 2011, 206.) Tutkijoiden mukaan myös asuntovarallisuudessa ja arvopaperisäästämisessä luokkaerot näkyvät hyvin hierarkioita noudattaen. Heidän mukaansa yhteiskuntaluokka siten välittää ja uusintaa yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Heidän teesinsä siitä, että yhteiskuntaluokat eivät ole kuolleet, vaikuttaisi saavan monitasoisesti katsoen tukea aineistosta,

pikemminkin erot ovat kasvussa, tutkijat varoittavat. (Melin & Blom 2011, 204-211; Blom & Melin & Kankainen 2012, 28-30).

3. Johtopäätökset – katsaus kansainväliseen

Yhteiskuntaluokat haastavat tiedettä selvästi monella tasolla. Edellä esitetyn analyysin perusteella tehdään seuraavassa johtopäätöksiä, yleistetään ja asetutaan kansainväliseen keskusteluun. Osion ensimmäisessä kappaleessa nostetaan esille keskeisiä tuloksia, joita suomalaisen luokkatutkimuksen nykyesimerkeistä on todettavissa. Pohdintaa aiheuttavat myös niistä tehtävissä olevat yleistyksiset luokituksista ja perustoista. Osion toisessa kappaleessa katsahdetaan vielä yleisempään ja kansainväliseen keskusteluun pohtimalla sitä, mikä on mahdollisesti yhteiskuntaluokkien ja luokkatutkimuksen tulevaisuus.

Analyysin kohteena olleet tutkimukset koostuivat suurimmilta osin kokoomateoksista, joissa kuitenkin sitouduttiin varsin suoraan johonkin teoreettiseen taustaan. Eri tutkijoiden artikkelit saattoivat sisältää omat tuloksensa, eikä koko teoksen yhteisiä johtopäätöksiä välttämättä kaikissa töissä ilmaistu. Tämän tutkielman päätarkoituksena oli keskittyä yhteiskuntaluokan määräytymisen perusteisiin sekä verrata syntyviä eroja toisiinsa ja klassikkoihin. Samoin tässä osassa tehtävissä johtopäätöksissä joudutaan tiivistämään ja typistämään informaatiota, joka ei palvele luokituksia kokonaan. Onkin suositeltavaa lukea tässä käsiteltyjä teoksia myös itsenäisesti, sekä pohtia niiden puolia laajemmassa mitassa kuin mihin tässä on ollut mahdollisuus. Näin syntyvässä dialogissa on aito mahdollisuus sekä teoreettisten että metodologisten näkökulmien edelleen kehittämiseen, sillä tässä tutkielmassa tunnistettiin myös väärinymmärrysten riski monien yhteiskuntatieteellisesti kiistanalaisten ja risteävien näkökulmien vuoksi.

3.1 Luokkakuolema ja jälleensyntymä

”Rakenteen ja luokkien tutkimushistoria” kappaleen lopulla näimme, miten 1990-luvulla yleistyi luokkien merkityksen vähättely, muiden entistä tärkeämmiksi katsottujen jakoisuuksien vuoksi. Jan Pakulski ja Malcolm Waters menivät jopa niin pitkälle, että puhuivat luokkien kuolemasta. Tähän tutkielmaan valitut tutkijat tunnistivat kaikki individualismiin, keskiluokkaistumiseen ja kulutuksen muutokseen liittyvät tendenssit länsimaisissa yhteiskunnissa viimeisten vuosikymmenien aikana. Yksikään tässä käsitellyistä tutkijoista ei kuitenkaan nähnyt sen tarkoittavan yhteiskuntaluokkien katoamista, merkityksen vähenemistä saatikka kuolemaa. Yhteisenä piirteenä voidaan pitää sitä, että tutkijat näkevät yhteiskuntaluokkien olevan merkityksellisiä myös 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Erilaisia painotuseroja jo pelkästään tutkimusaiheiden, laajuuden ja metodologian myötä tutkijoiden välille kuitenkin syntyi. Keskeisimmät erot ovat pitkälti peräisin sitoumuksista erilaisiin teoreettisiin viitekehyksiin. Yhteistä näkemystä siitä mitä yhteiskuntaluokat ovat, mikä on niiden perusta, ei tarkkaan ottaen näyttäisi olevan.

Ensimmäisenä yhteisenä tekijänä tutkijoiden välillä voidaan siis pitää sitä, että yhteiskuntaluokalla on relevanssia nyky-Suomessa. Toisena kaikkia yhdistävänä tekijänä voidaan havaita se, että yhteiskuntaluokka perustellaan vetoamalla osaksi teoriaan. Tämä vastaa johdantokappaleissa esiin nousutta ajatusta siitä, että sosiologisen ja yhteiskuntatieteellisen luokkatutkimuksen kaikesta muunlaisesta luokkakeskustelusta erottaa ensisijaisesti suhde teoriaan. Samalla tavoin tietenkin metodologian käyttö ja empiirinen aineisto ovat ilmeisiä kaikkia yhdistävässä tieteellisessä viitekehysessä. Teoriasta voidaan yleisesti todeta myös se, että vaikka kaikki keskustelivat ajankohtaiseen nyky-yhteiskuntaan itsensä kontekstoiden, ei kukaan ohittanut esityksessään täysin sosiologisten klassikoiden, Karl Marxin ja Max Weberin, taustaa. Keskustelu sosiologisten klassikoiden kanssa voidaan katsoa tieteenalalle vakiintuneeksi tavaksi, jolla pyritään myös suhteuttamaan oman aikakauden ilmiöitä osaksi laajempaa historiallista länsimaista kapitalistista yhteiskuntaa. Tässä mielessä keskustelu ei tutkimusraporteissa kuitenkaan ole suoraa dialogia klassikoiden tekstien kanssa, vaan välittyy pikemmin pidempinä tutkimustraditioiden ketjuna. Kuten on nähty, se on

tarkoittanut luokkatutkimuksessa John Goldthorpen ja Erik Olin Wrightin töiden käsittelyä myös Suomessa. Tähän yhtäläisyydet kuitenkin laajasti ottaen loppuvat.

Suomalaiset tutkijat eivät ole yhtä mieltä siitä, millä tavoin yhteiskuntaluokkia pitäisi luokitella ja miten tutkimuksessa teoreettisesti tai empiirisesti pitäisi suhtautua erilaisiin ristiriitoihin. Tämän analyysin pohjalta vaikuttaa siltä, että luokitusten perusteisiin pitää tämän vuoksi kiinnittää erityistä huomiota silloin, kun yhteiskuntaluokkia halutaan lähestyä tieteellisesti. Luokittelusta riippuen näkemys yhteiskuntaluokasta voi nimittäin johtaa empiirisessä tutkimuksessa selvästi poikkeaviin tai jopa toisensa kumoaviin, poissulkeviin lopputulemiin. Vaikka tutkimukseen kuuluu itsensä korjaavia mekanismeja, on hyvin perusteltua kiinnittää erityistä huomiota käsitteiden määrittelyperusteisiin ja rajoihin, varsinkin niiden johtaessa empiiriseen testaukseen. Tämä lisää tutkimuksen vertaisarviointia ja avoimuutta, jota niinkin sensitiivisessä ja monestakin syystä kiinnostavassa aiheessa kuin yhteiskuntaluokissa, kun väistämättä on.

Taulukkoon 1. on tiivistetty tämän tutkielman keskeinen sisältö kirjallisuuskatsauksen analyysistä. Kuten voimme havaita, suomalaisesta nykysosiologiasta löytyy monipuolinen ja yhteiskuntatieteelliseltä tutkimusmetodologialtaan rikas pohja. Keskeiset kansainväliset tutkimustraditiot ovat olleet käytössä, samoin kuin määrällinen ja laadullinen analyysi. Myös teorian hyödyntämisessä on käytetty sosiologista mielikuvitusta. On ehdottoman tärkeää muistaa, ettei tämä ole kuitenkaan edustava otos koko suomalaisesta luokkatutkimuksesta, vaan esittää ainoastaan valikoidun aineiston eri piirteitä. Kuitenkin jo tästä katsauksesta voidaan nähdä se, ettei luokkakeskustelua voi nykysosiologiassa pitää vähämerkityksellisenä, saati sivuttaa kokonaan aikalaisdiagnostisten painotteiden perusteella. Voimme taulukosta huomata myös sen, ettei yhteiskuntaluokista löydy mitään yhtä yhtenäistä perustaa, vaan luokka on erilaisista syistä kiistanalainen ja kamppailuille altis käsite, samoin kuin yhteiskuntaluokat empiirisenä ilmiönä yhteiskunnassa.

Taulukko 1. Yhteenveto yhteiskuntaluokista⁹

Tutkijat	Määritelmä yhteiskuntaluokalle	Taustateoria	Metodologia
Erola	Perustavanlaatuisen luokittelu ammattiteistä, niiden arvostuksen, vaativuuden ja itsenäisyyden perusteella.	Goldthorpe	EG (kvanti)
Tolonen	Hienovaraisia tapoja arkipäivän kokemuksissa.	Materialistinen feminismi	Kvalitatiivisuus
Kahma	Yhteiskunnan kerrostumia ammatin, tulojen, koulutuksen, iän ja sukupuolen perusteella.	Bourdieu	Kvanti & kvali
Anttila	Luokkajärjestys. Toimijoiden tiedon ja kokemuksen suhde rakenteellisesti.	Eklektinen	Kvalitatiivisuus
Melin & Blom	Suuri ihmisryhmä, joilla on yhteinen asema tuotantovälineissä ja yhtäläiset mahdollisuudet tarpeiden tyydytyksessä markkinoilla.	Wright	Kvantitatiivnen

Se, että ei ole luettavissa mitään yhtä luokkaluokitusten perustetta ei silti tarkoita sitä, että mikä tahansa ote olisi mahdollinen vaan, että tutkimuksen on oltava erityisen herkkä ja halukas itsereflektioon luokitteluihin ja niiden määräytymiseen liittyen. Luokittelulla on tunnetusti aina rakentava ja nimeävä piirteensä, jolla voi olla lopulta yhteys valtakäytäntöihin. Analyysin perusteella vaikuttaa siltä, että yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen yleiset vaikeudet tulevat näkyviin erityisen hyvin yhteiskuntaluokkaan liittyviä ilmiöitä käsiteltäessä. Samalla kun luokkatutkimus voi haastaa yhteiskuntatieteelliseen tutkimuksen metodologista tasoa ja kehittää sen teoreettista lähestymistä yhteiskunnallisiin ilmiöihin, niin se tulee uusintaneeksi luokkajärjestystä (tai tässä pitäisi puhua luokkajärjestyksen *käsitteen* uusintamisesta) yhteiskunnassa juuri *luokittelemalla* ihmisiä kategorioihin. Tämä saattaa kaikesta huolimatta olla kuitenkin pienempi pelko kuin sellainen arkielämän luokittelu, johon ihmiset jakautuvat täysin yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta riippumatta. Osittain tästäkin johtuen ei voida suositella luokittelusta luopumista. Toinen tärkeä syy luokkatutkimuksen jatkamiselle liittyy osin tässäkin tutkielmassa viitattuihin empiirisiin tuloksiin siitä, että luokat eivät ole suuresta luulosta huolimatta kuolleet (Kahma 2011; Melin & Blom 2011; Erola 2010), vaikka havainto tämän tutkielman varsinaisen kohteen kannalta katsoen on sivussa, ei sitä voida yhteiskunnallisen merkittävyytensä vuoksi täysin ohittaa

⁹ Taulukon sisältö pyrkii käydyn analyysin tiivistelmään katsauksessa olleesta kirjallisuudesta, eikä se siten tuo esiin yksittäisten tutkimusten omaa monipuolisuutta ja yksityiskohtaisia huomioita luokista. Taulukkoa ei siis ole syytä lukea kehystensä ulkopuolelle. ”Tutkijat” ei sukunimistään huolimatta välttämättä viittaa yksittäisiin tutkijoihin, sikäli että useissa tapauksissa oli kyseessä kokoelmateokset tai tutkijaryhmät, kuten on nähty.

tuloksissa. Beverley Skeggs muistuttaa läpi teoreettisen työnsä siitä, että luokissa on kyse suuressa määrin vallasta. Jos hänen näkemyksensä siitä, että Giddensin ja Beckin luokkavähättelyssä on kyse projisoidusta taipumuksesta nähdä heidän oman elämänsä reflektio yleistettynä koko yhteiskuntaan, pitää edes suuntaansa paikkansa, voidaan luokkien olemassaoloa olettaa todellakin löytyvän empiirisesti yhteiskunnasta ja luokkien kuoleman olettaa olevan isossa kuvassa epätarkka oletus. (Skeggs 2014, 111-127.)

Katsotaan vielä hieman tarkemmin havaittuja eroja luokitusten välillä. Kuten näimme, Jani Erolan ja kumppaneiden yhteiskuntaluokka perustuu *ammatile*, nykyiselle, aikaisemmalle tai muiden perheenjäsenten ammateille. Tämä kytkeytyy osaksi stratifikaatio- eli kerrostumatutkimusta, jonka tausta on tunnetusti weberiläisessä tutkimustraditiossa. Siellä tutuksi on tullut jo vuosikymmeniä käytössä ollut Erikson-Goldthorpen (EG) – luokittelu. Siinä missä Erola tunnistaa EG-luokittelun kapeuden (Erola 2010a, 40-41), hän ei kuitenkaan vaikuttaisi tunnistavan sen olettamaa palkkatyöyhteiskunnan normia. Anu-Hanna Anttilan ja kumppaneiden kritiikki weberiläistä traditiota kohtaan sen keskittymisestä pelkästään ammatteihin yksipuolistaen luokkakuvaa, perustuu juuri tähän (Anttila ym 2016a, 336-338). He katsovat sen (yleisemminkin tilastotutkimuksen) tekevän normatiivisia oletuksia yhteiskunnasta ja muodostavan siten implisiittistä luokkaperustaista työnjakoa ja legitimizeettiä kyseessä olevalle valtarakenteelle.

Kritiikissä on kaksi puolta. Sen voi nähdä perustelluksi kannanotoksi siksi, että palkkatyö kaiken kaikkiaan on historiallisesti hyvin lyhyt ja ainutkertainen, minkä vuoksi sen voi olettaa olevan taipuvainen voimakkaisiin muutoksiin. Toisaalta Anttila ym. sivuuttavat liian yksioikoisesti sen tosiasian, että Suomi on palkkatyöyhteiskunta. Raimo Blomille ja Harri Melinille Suomi on keskiluokkainen palkkatyöyhteiskunta, mutta samalla he myös kritisoivat ammatteihin keskittyvää EG:tä käytännössä noin puolen koko väestön sivuuttamisesta sen osan, jotka ei toimi ammateissa (2014, 36). Kritiikki on perusteltua jo sen vuoksi, että se sulkee laaja-alaisen koko valtakuntaa koskevan tutkimuksen pois. Toisaalta kyse on nähdäkseen myös sellaisesta huomiosta, että tilastotoimeen liittyvän suoran vallankäytön ja sen historiallisten piirteiden sivuuttaminen ei saisi olla implisiittistä tutkimuksessa (ks. esim. Simpura & Melkas 2013, 159-161). Erolan ja

kumppaneiden olisi voinut odottaa perustelevan vahvemmin tätä weberilaista ammattiluokittelua, joka siis samalla (ja vielä vahvemmin) on myös Tilastokeskuksen sosioekonomisen aseman tilastoinnin kritiikkiä. Tilastoinnissa tuo määräytymisen perusta peittää alleen enemmän oletuksia kuin mitä se eksplisiittisesti väittää.

Toisaalta - ettei asia olisi liian yksinkertainen – on todettava, että Erola ei edes vaikuttaisi sulkevan pois EG:tä laajempia (so. kulttuurisia) määrittelyjä, mutta kylläkin sen sijaan vaikuttaisi pitävän EG:n ideana juuri kapea-alaisuutta. Tämä siksi, että se hänen mukaansa tarjoaa rajallisuudessaan analyttisen tavan tarkastella syitä ja seurauksia empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. Ongelma tällaisen ymmärrettävän metodologisen käytännön asian kanssa ei tarvitse olla ristiriidassa sellaisten yleisempien teoreettisten ja luokkaa koskevien johtopäätösten tekemisen kanssa, joita empiirisestäkin tutkimuksesta voidaan tuki pitkällä aikavälillä tehdä. Juuri tästä syystä Erolan toimittaman kokoelman tavoite teoreettis-filosofiseen keskusteluun osallistumisesta epäonnistuu. Se ei huomioi oikeastaan ollenkaan tätä EG:n muotoon osoitettua kritiikkiä (Giddens 2009, 444-445; Skeggs 2014, 95-96), vaan päinvastoin julistaa itsensä *objektiiviseksi* (Erola 2010a, 44) samalla antaen ymmärtää monen muun tutkimuksen olevan *poliittista*. Tällaista ajattelua ei voi pitää mitenkään kestäväenä 2000-luvun luokkatutkimuksessa.

Tässä tutkielmassa tehdyn aineistoanalyysin perusteella, ilman asian tarkempaa selvittämistä, vaikuttaisi siltä, että Erola saattaisi pitää esimerkiksi juuri Tolosen ja kumppaneiden (2008) sekä Anttilan ja muiden (2016) lähestymistapaa ”sateenvarjo- tai tiskiallasmääritelmänä (kitchen sink)” (Erola 2010a, 41), sikäli, että niille hänen mukaansa on tyypillistä syiden ja seurausten yhdistäminen, jossa luokka-asemaan hyväksytään lähes kaikki sellaiset asiat, joihin voidaan katsoa luokka-aseman liittyvän (ks. edelleen Liite 1). Missä määrin tästä vastakkainasettelusta on löydettävissä kiistan siemen, jää kuitenkin tämän suppeahkon analyysin pohjalta selvittämättä. On kuitenkin yhteiskunnallisesti merkille pantavaa se, ettei varmasti Erolan esittelemä syyn ja seurauksen kaavio – jossa esimerkiksi taloudelliset ja kulttuuriset asiat ovat sijoitettuna luokka-aseman seurauksiin – voi yksimielisesti vakuuttaa alaan perehtyneitä tutkijoita. Vaikka Erola viittaa perusteluissaan yleisesti vain tutkimuksiin (2010, 24) voisikin perustellusti kysyä, ajaako weberiläisen

tradition yliote ammatista kaiken muun edelle? Tällaista ajatusta ei välttämättä voi pitää kokonaisvaltaisesti perusteltuna edes Weberiä itseään lukien, sosiaalinen toiminta ei ehkä Weberillä kuitenkaan näyttäytyä niin yksioikoisesti pelkkänä markkinasuhteena, vaan suhteellistettuna luokka-asema on Weberille osa historiallisen länsimaisuuden kapitalistista edistystä, jossa on toki etenevänä rationalisaatioprosessina tunnettu ”rautahäkki” -tendenssi, mutta ei kenties mitään sellaista, joka asettaisi kaikki muut suhteet, status mukaan lukien, ammatin vuoksi sivuun. Weberille yksilöt toimivat statuksen ja puolueen ohella markkinoilla ilman sellaista ehdotonta välttämättömyyttä, mihin kausaalinen luokka-asema heidät ammattiaseman määrittelyssä sulkisi. Tästä löydettävissä oleva kritiikin siemen asettaa kysymyksen ensisijaisesti Goldthorpen edistämälle traditiolle, mutta valitettavan epädeterministisistä piirteistä ei ole tunnettu myöskään marxilainen perinne. Miten *Luokkaprojektin* ja Wrightin asema tähän asettuu? Harri Melin ja Raimo Blom tarkastelevat Wrightiä mukailen palkkatyöläisten sisäisen eriytymisen kasvua. He esittelevät vuoden 1984 *Luokkaprojektissa* muotoillun ”luokkatutkimuksen alalogiikan” (Liite 3.), jossa muodostetaan kriittinen suhde edellä nähtyyn weberiläiseen traditioon huomioimalla, että ammattien sisällä voi olla täysin erilaisia valta- ja auktoriteettisuhteita (Melin & Blom 2011, 202). Erotaan verrattuna tämä voisi tarkoittaa sitä, että kirurgit ja siivoojat kilpailevat omissa ammattiryhmissä myös keskenään (vrt. sivu 19). Tämähän ei ole ollenkaan epärelevanttia, kun ottaa huomioon viime aikoina paljon puhuttaneet poliittiset pyrkimykset työmarkkinoiden niin sanottuun paikalliseen sopimiseen.

Näin olemme jo nähneet kaksi vahvaa kvantitatiivisen luokkatutkimusperinteen esimerkkiä Suomesta. Laadullisia piirteitä painottaneiden tutkijoiden piirissä yhteiskuntaluokan määreet ovat moninaisemmat ja vaikeammin tiivistettävissä. Nähdäkseen ne todella myös vastaavat Erolan mainitsemaa ”tiskiallasmääritelmää” sikäli, että niiden sisään mahtuu hyvin erilaisia luokan lukemisen tapoja. Tässä käsitellyissä esimerkeissä Nina Kahman tutkimus asettuu määrällisen ja laadullisen puoliväliin käyttämällään metodologialla (mm. Multiple Correspondence Analysis, MCA) siinä missä Tolonen ym. ja Anttila ym. ovat selkeän laadullisia. Tämä tarkoittaa sitä, ettei heidän kohdallaan käy enää ollenkaan mahdolliseksi selvästi tiivistää tai laatikoida yhteiskuntaluokan määrittymisen tosiasiallisia perusteita. Ne pakenevat määritelmää siitäkkin huolimatta, etteivät tutkijat pidä luokkaa ollenkaan merkityksettömänä.

Päinvastoin luokkaa pidetään kummassakin tapauksessa ehdottomasti muunakin kuin pelkkänä tekstualismina. Sekä luokkarakenne että materialismi tunnistetaan vahvasti ja selkeästi, mutta vain muiden 1980-1990 alkaneiden uusien elämäntapa- ja kulttuurintutkimuksellisten virtausten ohella.

Ennako-oletuksena tämän tutkielman kirjoittajalla voidaan todeta olleen käsitys siitä, että suomalainen luokkatutkimus olisi verrattain homogeeninen, yksiteoreettinen ja – metodologinen tutkimusalue maan syrjäisen sijainnin, vahvan pohjoismaisen perinteen ja voimistuneiden keskiluokkaisuushypoteesien volyymin vuoksi. Johtopäätöksenä voidaan tässä kuitenkin selkeästi nähdä, että suomalainen luokkatutkimus on näistä käsityksistä poiketen monipuolinen ja maan rakenteeseen nähden verrattain rikas. On kuitenkin huomioitava, että kirjallisuuskatsaus perustui pelkästään viiteen esimerkkiin, eikä systemaattiseen tiedekenttää koskevaan kokonaistutkimukseen ole ryhdytty. Tämän vuoksi havaintoa tutkimuksen rikkaudesta ei voi mitenkään pitää väitteenä sosiologisen tieteenalan luokkatutkimuksen nykytilasta. On monia viitteitä siihen suuntaan, että asia on jopa päinvastoin. Luokkatutkimuksen kansainvälisistä vaikutteista Suomessa on nähtävissä monia uusia alkujia, vaikka myös osin sammuneita tai merkittävydessään kiistanalaisia linjoja voidaan veikkailla. Varsinaista laajaa tieteellistä debattia suuntausten välillä ei kuitenkaan tutkimushetkellä ole näköpiirissä. Selvää on kuitenkin se, että sekä Karl Marx että Max Weber elävät teorioidensa kautta edelleen nykyajassa. Sosiologinen ”nekrofiilinen” (Gronow ym. 1996, 9) toiminta ei ole kaikonnut, vaikka viimeisen sadan vuoden aikana sekä yhteiskunta että sosiologia ovat huomattavasti muuttuneet. Luokkatutkimuksen kohdalla uusi aikakausi on tapahtunut ennen kaikkea Pierre Bourdieun kautta. Kuten seuraavassa kappaleessa vielä näemme, Beverley Skeggsin merkitys teorioiden sulatusuunina on antamassa nyt yhdenlaista, uutta suuntaa luokkatutkimukseen.

Se minkälainen vaikutus näillä kaikilla erilaisilla tässä tarkastelluilla sitoumuksilla on empiiriseen tutkimukseen, on tietysti monin tavoin ratkaisevaa ja siksi mielenkiintoista itse tutkimuksen teon kannalta. Vaikka kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen eroja ei ole haluttu enää viime vuosikymmenenä korostaa, käy tästäkin tuloksesta hyvin esille se, että sitoumuksia on välttämättä kuitenkin tehtävä, jotta empiirinen tutkimus voisi ylipäänsä olla mahdollista tai edetä postuloinneista eteenpäin. Luokkatutkimus jos jokin ei

voi olla pysähtyneenä sellaiseen norsunluutorni maastoon, johon viitataan ”yliteoretisoinnin” leimalla. Toisaalta on huomattava, että teoria on kuitenkin välttämätöntä ja siten menneiden sukupolvien perinteet painavat nykyisten mieliä kaikesta vastustelusta huolimatta. Aktiivinen vuorovaikutus nyky-yhteiskunnan – elävien ihmisten itsensä – kanssa on välttämätöntä, eikä sitä pidä sosiologian pelätä. Yhteiskuntaluokat eivät synny tutkijoiden eteen suoraan tai autenttisesti, vaan tutkimuksessa on käytettävä yhteiskuntatieteellisen tiedon parhaita käsitteitä, teorioita ja metodeita yritettäessä ymmärtää niitä monesti komplementaariseksi muodostuvia piirteitä, joita yhteiskuntaluokat ovat. Tätä työtä voi pitää tutkijan intellektuaalisena tehtävänä, sillä viime kädessä tieteellisenä yhteiskuntaluokkana, luokat ovat aina suhteessa teoriaan ja tutkimukseen. Erilaisten totuuden korrespondenssiteorioiden valossa jäävät kuitenkin vaikeammin eksplikoitavissa olevat *käsitteellistykset* filosofisten ja ontologisten suuntausten harteille. Nähdäkseen sosiologisen tieteen suhde empiriaan takaa sille vaikean, mutta samalla palkitsevan tavan yhteiskuntatieteelliseen tiedonmuodostukseen ja vuorovaikutukseen yhteiskunnan kanssa. Vuorovaikutus on siinä määrin *käytännöllistä*, ettei suurempaan saivarteluun pitäisi enää tässä yhteydessä olla syytä. Koska kuten moneen kertaan toistettu kuuluisa lause toteaa; filosofit ovat vain eri tavoin selittäneet maailmaa, kun tehtävänä on sen muuttaminen.

3.2 Luokkien tulevaisuus

Vuonna 2011 Iso-Britannian yleisradioyhtiö BBC julkaisi internettiin brittiläistä yhteiskuntaa koskeneen luokkakoneen, jossa vastaajat pääsivät kyselylomakkeella määrittämään oman yhteiskuntaluokkansa. Myöhemmin siihen liittyvät tulokset julkaistiin sosiologi Mike Savagen, Fiona Devinen ym. toimesta myös tieteellisinä julkaisuina (BBC 2013; Savage ym. 2013; Savage ym. 2015). Vastaavanlaisesta koneesta innostuttiin myös Suomessa, jossa Helsingin Sanomat yhdessä sosiologi Jani Erolan kanssa toteutti kyselyn (Saarikoski & Mäkinen 2014; ks. myös Erola 2014). On vaikea sanoa, mitä tämän tyyppinen journalismi on omiaan saamaan aikaan valistuneisuudessa ja ihmisten tietoisuudessa, mutta ainakin huomiota luokkaeroihin kohdistui tällaisen hyvin julkisen tempauksen kautta (ks. lisää Anttila ym. 2016, 10-14).

Suomalaisen julkisen keskustelun kipukohdista kertoo jotain paljastavaa kuitenkin se, että Helsingin Sanomien haastatteluun ”säättyjä” oli valittu representoimaan pelkästään kirjailijoita. Tuskin kyse kuitenkaan oli kannanotosta wrightiläiseen luokkatraditioon vaan pikemminkin vaikeudesta esittää *luokkaa* edustavien yksilöiden kautta ja silti journalistisesti kiinnostavasti.

On muistettava, että yhteiskuntaluokka vaikuttaa yhteiskunnassa kuitenkin jokaisen yksittäisen ihmisen elämään riippumatta siitä, mitä toimija asioista itse ajattelee. Tähän johtopäätökseen tulivat useat tässä tutkielmassa käsitellyt tutkijat. Tämä tekee tieteestä sen vastuutason, jonka on noustava yhteiskunnallisten rakenteiden korkeudelle ja avattava pitkiä historiallisia kehityskulkuja sekä vaikutussuhteita näkyville. Luokkakeskustelulla on nimittäin suuri vaara kääntyä eriarvoisuuden oikeutukseksi tai pelkäsi mahdollisuuksien tasa-arvon mittareiden tuijottamiseksi täysin lopputulosten tasa-arvosta välittämättä. Arvostettavan päivälehtijournalismin, internetin blogimaaston ja kahvipöytätaivasteluiden lisäksi tarvitaan riippumatonta ja laaja-alaista tieteellistä tutkimusta, joka osoittaa ihmisille heidän kollektiiviset perustansa, vapauttaa turhat kahleet sellaisilta, jotka täysin syyttöminä joutuvat yhä useammin vastaamaan rakenteellisista ongelmista yksilöinä. Kyse on sekä rikkaista että köyhistä, vauvoista ja vaareista, kaikista ihmisyhdyksunnan jäsenistä.

Selvää on se, että luokasta puhuminen ei ole 2000-luvulla ollut enää pelkkää hiljaisuutta. Missä määrin sitten Zygmunt Baumanin, Ulrich Beckin tai Anthony Giddensin alulle laittamat ajatukset yksilöllisestä refleksiivisyydestä voidaan siten ymmärtää? Onko edes selvää, että nämä sosiologit olivat niin vahvojen yhteiskunnallisten murrosten ja katkosten kannalla kuin mitä heistä eri yhteyksissä on annettu ymmärtää? Tässä käsiteltyjen tutkijoiden mielestä puheet luokkien lopusta voidaan unohtaa. Tulevaisuuden kysymys näyttäisi olevan vain se, miten luokkia tutkitaan? Tässä mielessä esimerkiksi brittiläinen Savagen työryhmä saattaa edustaa sitä uudenlaista yhteiskunnallisten jakojen tutkimushorisonttia, johon monet ovat siirtymässä. Tietotekniikka ja digitaalisuus kehittävät yhteiskuntaa, mutta myös tutkimusta. Beverley Skeggs teki merkittäviä empiirisiä havaintoja 1990-luvulla tutkiessaan nuoria työväenluokkaisia naisia Britanniassa. Etnografian keinoin saavutetuissa tuloksissa Skeggs huomasi, että yhteiskuntaluokka on edelleen

rakenteellinen tekijä yhteiskunnassa. Tällä vuosituhanella hän on kehittänyt havaintoja teoriakokonaisuudeksi, joka asettaa monta uutta kysymystä luokan muodostumisesta ja sen tuottumisesta. Sekä Savage että Skeggs ja useat muutkin luokkatutkijat ovat lähteneet ylittämään vanhoja vastakkainasetteluita kuitenkin hylkäämättä kaikkea sellaista edelleen käyttökelpoista ja toimivaa, joka luokkiin ehdottomasti edelleen liittyy.

Maailma ja Suomi ovat kaikkien onneksi muuttuneita yhteiskuntia. Suomessa on totta, etteivät yhteiskuntaluokat jakaudu leireihin samalla tavalla kuin tasan sata vuotta sitten sisällissodassa. Kansantalous on parempi kuin koskaan ja ihmisten kulutustaso kaikissa väestöryhmissä on parempi kuin aikaisemmin. Työmies saattaa samaistua mielikuvissa paremman elämän porvaripuolueeseen ja yksilöllistymisen kehitys on saanut yhä useamman ajattelemaan oman onnensa olevan lähtöisin täysin omista käsistään ja ponnisteluista. Hämmennys kollektiivisten luokkailmiöiden, ympäristöekologian ja muuttoliikeilmiöiden kanssa on käsin kosketeltavan suuri niiden kaikkien keskuudessa, jotka ovat sisäistäneet vahvasti suomalaiseen(kin) yhteiskuntaan syvästi iskostetun ajatuksen yksilöllisestä työmoraalista ja itse pärjäämisen eetoksesta, oman elämänsä kompassista. Tällaisessa katsantokannassa ei jää tilaa niille huomioille, jotka osoittavat yksittäisten individuaalien psykologian ulkopuolelle tai täysin asiallisesti huomauttavat ihmisten muodostavan pikemminkin suurempia kokonaisuuksia kuin mitä yksilöllistyneiden ja tietoisuudestaan varmojen mielipiteistä voisi päätellä. Huolimatta vuosikymmenien myötä muuttuneesta yhteiskunnallisesta ja maailmanpoliittisesta tilanteesta, ihmisten perustarpeet ja yhteys muihin ihmisiin, kyky muodostaa ryhmiä ja sulkea toisia sen perusteella ulos, ei ole kadonnut mihinkään. Jo pelkästään tästä syystä käy ymmärrettäväksi se, ettei aikalaisdiagnostiset havainnot yksilöllistymiskehityksestä, refleksiivisyydestä tai notkeudesta elämänvalintojen suhteen voi mitenkään koskea kaikkia. Se keitä nämä koskevat, on yhteiskuntaluokkaan liittyvä ilmiö.

Yhä useampi muuttuneen yhteiskunnallisen murroksen myötä eittämättä tuntee reippautta ja voimaa, mutta yksilöllisyytensäkin ääriään myöden tuntevat ihmiset ovat sosiologiselta empiiriseltä kannalta katsoen osa yhteiskuntaa ja sen hiljaisesti muokkautuvaa luokkarakennetta, vaikka sitten syvässä

yksilöllisyydessään. Työ ja pääoma ovat edelleen ristiriidassa, kuten Marx jo kauan sitten osoitti, eikä kapitalismin ylittäviä voimia ole edelleenkään ilmaantunut näköpiiriin, pikemminkin päinvastoin. Ristiriidat, konfliktit eivät ole kadonneet, mutta niiden suhteellisuus ja ilmenemismuoto ovat muuttuneet. Eriarvoisuus köyhien ja rikkaiden välillä on suhteellisesti ottaen kasvanut jo lähes tähtitieteellisiin lukemiin eikä Thomas Pikettykään ennusta sen suhteen muutosta ilman globaalia varallisuuden uusjakoa ja poliittista hallintaa. Nykyinen hyvin harvalukuinen, entisestään vaurastunut eliitti pitää halussaan suurta osaa maailman varallisuudesta, eikä lopullisesti paikaltaan syrjäytyneiden ihmisten määrä ole kovasta työstä huolimatta vähäinen. Luokat ovat edelleen siinä ainaiselta tuntuvassa muutoksessaan, jossa ne tunnistettiin sosiologian alkuvuosikymmenien yhteiskunnassa. Nyt on löydettävä tie uudelle vuosituhannelle, sillä Göran Therbornin mukaan parempaa maailmaa tarvitaan (2012a, 351).

4. Yhteenveto

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu suomalaisia yhteiskuntatieteellisiä tutkimuksia ja niissä muotoiltuja perusteita 2000-luvun yhteiskuntaluokista. Tämän tutkimuksen perusteella on voitu havaita, että luokkatutkimuksen uusi aalto on ollut viimeisen vuosikymmenen käynnissä, vaikka sen edistyminen onkin ollut verrattain hidasta ja perustunut vain muutamiin kokonaistutkimuksiin. Luokkarakenne muuttuu varsin hitaasti muun yhteiskunnallisen muutoksen seurauksena, eikä tämän tutkielman perusteella ole syytä olettaa, että mitään suuria dramaattisia muutoksia olisi tapahtunut ihmisten elämänkuluissa rakenteellisella tasolla viimeisen vuosikymmenen aikana. Yhteiskuntaa muokkaavien markkinoiden ja poliittisten päätösten yhteisvaikutuksen arviointi ovat niin ikään pitkäaikaisia rakenteellisia kysymyksiä, joihin päivän polttavat digitaaliset ilmiöt eivät voi antaa vastausta.

Yhteiskuntaluokista käytävä keskustelu asettuu aina suhteeseen ensisijaisesti keskustelun kävijän omasta yhteiskunnallisesta asemasta käsin, eikä tämän voi katsoa olevan koskematta myös yhteiskuntatieteilijöitä tutkimuksen tekijöinä. Tieteellä on aivan erityisen tärkeä asema luokkakeskustelun käymisessä ja aineiston

perusteella voikin pitää huolestuttavana sitä, ettei luokkatutkijoita, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, ole esiintynyt luokista käytävässä yleisemmässä ja populaarisemmassa julkisessa, yhteiskunnallisessa keskustelussa. Toisaalta voidaan havaita, että ilmiöiden monimutkaisuus usein estää tutkimuksen kansantajuistamisen, vaikka luokissa jos jossain on mitä elävimminkin kyse juuri tuosta kansasta.

Tutkimus on aina teoreettisesti sidottua, eikä tämän tutkielman perusteella ole nähtävissä siihen poikkeusta. Sosiologian klassikot Karl Marx ja Max Weber sekä heistä lähtevät traditiot elävät yhteiskuntaluokista tehdyssä tutkimuksessa edelleen monina monistuneina polkuina. Erityisesti Pierre Bourdieuta voi pitää ratkaisuna viimeistään 1990-luvulta voimistuneeseen kulttuurisen käänteeseen, jossa elämäntavan-, kulutuksen- ja mauntutkimusten suuntauksista tuli tärkeitä myös varsinaisen luokkatutkimuksen ulkopuolella. Bourdieun lisäksi Beverley Skeggsin teorioiden avulla on katsottu voitavan vastata kritiikkiin, jota niin sanotussa postmodernissa ja jälkiteollisessa keskustelussa luokista alettiin voimistuvasti esittää. Yksilöllistymis- ja keskiluokkaistumisteesit yhdessä notkean modernin ja refleksiivisyysvaateiden kanssa saivat vastaan käytännöllistä habitusta koskevat havainnot, jossa rakenteen ja toimijan vastakkaisuus saatettiin ylittää ja vieläpä empiirisesti osoittaa luokkien kelpoisuus nykyisessäkin distinktion täytteisessä maailmassa. Tällaisten kulttuuri- ja laadullisuuspainottaneiden ohella suomalaisessa luokkatutkimuksessa elää Goldthorpen ja Wrightin traditioista ponnistavat suuntaukset.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella vaikuttaa siltä, etteivät yhteiskuntaluokat ole Suomesta kuolleet, kadonneet tai muutenkaan haihtuneet savuna ilmaan. Suomi on kaikkien aineistossa olleiden tutkimusten perusteella luokkayhteiskunta, vaikka sana itsessään ei tietysti tarkoita samaa kuin vaikkapa brittiläinen luokkayhteiskunta, jolla on omat kulttuuriset ja historialliset erityispiirteensä. Suomalaiset jakautuvat erilaisiin luokkiin myös 2000-luvulla ja niiden tutkimista voi pitää siksi erityisen tärkeänä ja yhteiskunnallisesti välttämättömänä. Luokkakeskustelu sivuaa suomalaisen yhteiskunnan peruseriaatteita, kuten avoimuutta, demokratiaa ja mahdollisuuksien tasa-arvoa. Siksi se on näiden peruspiirteidensäkin

vuoksi erityisen tärkeä spesifioinnin kohde, mutta unohtaa ei sovi yhteiskunnalliseen valtaan ja vaurauteen liittyviä näkökulmia.

Onko yhteiskunta oikeudenmukainen? Luokkatutkimus on tärkeää yhteiskuntatieteellisesti myös lopputulosten tasa-arvosta käsin katsoen. Ketä voidaan pitää menestyneenä ja kuka elää hyvä elämää? Millaiset elämänmahdollisuudet itse kullekin ovat realistisia ja kenen unelmat lopulta ovat toteutuneet ja millä ehdoilla? Kuka on asettanut nämä määreet ja millä ehdoilla yhteiskunnallinen varallisuus on jaettu. Minkälaisella asuinalueella itse kukin asuu, kenen keho näyttäytyy arvokkaana, miten julkisuus on rakennettu ja mistä politiikassa lopulta on neuvoteltu? Tähän kaikkeen tarvitaan luotettavaa ja lähtökohdiltaan mahdollisimman riippumatonta ja avointa luokkatutkimusta. Se on yhteiskuntatieteellisten alojen perustavanlaatuinen tehtävä. Sosiologisen tieteenalan tulevaisuus ei voisi enää olla yhtään tärkeämpi.

Lähteet

- Alakoski, Susanna & Nielsen, Karin (red.) (2006) *Tala om klass*. Ordfront, Stockholm.
- Allardt, Erik (1971/[1964]) *Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine* (3.p.). WSOY, Porvoo.
- Anttila, Anu-Hanna & Kauranen, Ralf & Launis, Kati & Ojajärvi, Jussi (toim.) (2016) *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino, Tampere.
- Anttila, Anu-Hanna & Bergroth, Harley & Kauranen, Ralf & Lahikainen, Lauri & Lamberg, Emma & Launis, Kati & Mäkinen, Katariina & Ojajärvi, Jussi (2016a) *Liite 1. Luokkatutkimuksen tavoista*. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Kauranen, Ralf & Launis, Kati & Ojajärvi, Jussi (toim.) *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino, Tampere, 333-344.
- BBC (2013) *The Great British Class Survey – Results*. <http://www.bbc.co.uk/science/0/21970879> Haettu 4.7.2018.
- Blom, Raimo & Julkunen, Pertti & Järvelä, Marja & Keinänen, Pirjo & Kerkelä, Heikki & Kivinen, Markku & Melin, Harri & Nikula, Jouko & Rantalaiho, Liisa & Tyrkkö, Arja (1984) *Suomalaiset luokkakuvassa. Luokkaprojekti*. Vastapaino, Tampere.
- Blom, Raimo & Melin Harri (2014) *Keskiluokkaistuuko Suomi?* Teoksessa Lempiäinen, Kirsti & Silvasti, Tiina (toim.) *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Vastapaino, Helsinki, 20-51.
- Blom, Raimo & Melin, Harri & Kankainen, Tomi (2012) *Jakaantunut Suomi*. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 10. Tampereen yliopisto, Tampere.
http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/julkaisusarja/FSDjs10_eriarvoisuus.pdf Haettu 27.6.2018.
- Bottero, Wendy (2005) *Stratification. Social Division and Inequality*. Routledge, London.
- Crompton, Rosemary (2008) *Class and Stratification*. Polity Press, Cambridge.
- Erola, Jani (toim.) (2010) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Erola, Jani (2010a) *Luokkarakenne ja luokkiin samastuminen Suomessa*. Teoksessa Erola, Jani (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki, 27-44.
- Erola, Jani (2014) *Yhteiskunta ja yhteiskuntaluokat. Reflektiota HS:n luokkakonehankkeesta*.
<http://www.sosiologi.fi/?p=76> Haettu 7.7.2018. Sosiologi.fi-lehti 1/2014.
- Gordon, Tuula (2008) *Feministinen materialismi*. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Vastapaino, Tampere, 18-34.
- Giddens, Anthony (2009) *Sociology: Stratification and Social Class* (6th ed.) Polity Press, Cambridge, 429-473.
- Gronow, Jukka & Noro, Arto & Töttö, Pertti (1996) *Sosiologian klassikot*. Gaudeamus, Helsinki.
- Harvey, David (2008) *Uusliberalismin lyhyt historia*. (suom. Koskinen, Kaisa) Vastapaino, Tampere.
- Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.) (2006) *Uusi jako? Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Gaudeamus, Helsinki.
- Järvinen, Katriina (2010) *Keskiluokan pinnan alta*. Teoksessa Erola, Jani (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki, 231-236.
- Järvinen, Katriina & Kolbe, Laura (2007) *Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa: Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta*. Kirjapaja, Helsinki.
- Kahma, Nina (2011) *Yhteiskuntaluokka ja maku*. Helsingin yliopisto, Helsinki.

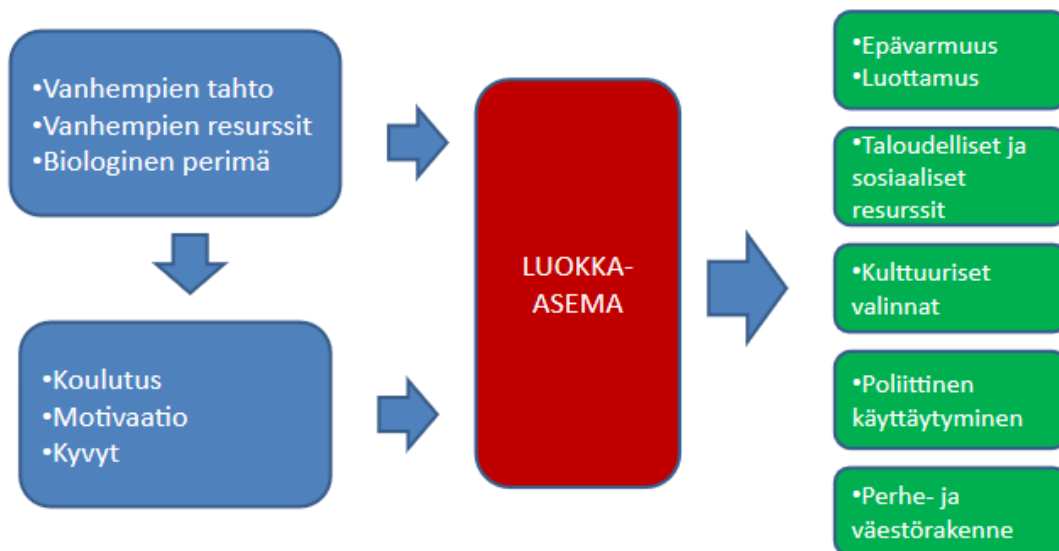
- Kauranen, Ralf & Lahikainen, Lauri (2016) *Luokan äänen ja hiljaisuuden muodostuminen rakenteellisesti ja kokemuksellisesti*. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Kauranen, Ralf & Launis, Kati & Ojajarvi, Jussi (toim.) Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa. Vastapaino, Tampere, 46-87.
- Kauranen, Ralf & Lahikainen, Lauri (2016a) *Lopuksi. Luokkajärjestys, äänekkyys ja hiljaisuus*. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Kauranen, Ralf & Launis, Kati & Ojajarvi, Jussi (toim.) Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa. Vastapaino, Tampere, 321-331.
- Kivinen, Markku (2002) *Luokkateoria ja yhteiskunnalliset jaot*. Teoksessa Piirainen, Timo & Saari, Juho (toim.) Yhteiskunnalliset jaot: 1990-luvun perintö? Gaudeamus, Helsinki, 140-159.
- Kolbe, Laura (2010) *Esipuhe: Luokat, myytit ja suuri kansallinen kertomus*. Teoksessa Erola Jani (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Gaudeamus, Helsinki, 5-9.
- Kolbe, Laura (2014) *Yläluokka: Olemisen sietämätön vaikeus*. Kirjapaja, Helsinki.
- Kontula, Anna (2016) *Luokkalaki. Miten Suomen lait ja viranomaiset syrjivät työväenluokkaa*. Into, Helsinki.
- Kukkala, Emilia & Purokuru, Pontus (2016) *Luokkavallan vahtikoirat: Miten suomalaiset toimittajat auttavat eliittii pysymään eliittinä*. Into, Helsinki.
- Lempiäinen, Kirsti & Silvasti, Tiina (toim.) (2014) *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Vastapaino, Helsinki.
- Lång, Fredrik & Hiidenheimo, Silja & Ritamäki, Tapani & Rotkirch, Anna (toim.) (2009) *Me muut: Kirjoituksia yhteiskuntaluokista*. Teos : Söderström, Helsinki.
- Marshall, Gordon & Scott, John (toim.) (2009) *A Dictionary of Sociology* (3rd ed. rev.) Oxford University Press, New York.
- Melin, Harri (1998) *Suomen luokkarakenne*. Teoksessa Saksala, Elina (toim.) Muutoksen sosiologia. Yle-opetuspalvelut, Helsinki, 158-164.
- Melin, Harri (2010) *Tarvitaanko vielä luokkatutkimusta?* Teoksessa Erola, Jani (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Gaudeamus, Helsinki, 211-226.
- Melin, Harri & Blom, Raimo (2011) *Yhteiskunnallinen eriarvoisuus*. Teoksessa Oksanen, Atte & Salonen, Marko (toim.) Toiminnallisia loukkuja: Hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere University Press, Tampere, 194-213. <http://urn.fi/urn:nbn:uta-3-826> Haettu 24.6.2018.
- Ojajarvi, Jussi & Mäkinen Katariina & Launis, Kati & Lamberg Emma & Lahikainen, Lauri & Kauranen, Ralf & Bergroth, Harley & Anttila, Anu-Hanna (2016) *Miten Suomi muuttui 2000-luvulle tultaessa?* Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Kauranen, Ralf & Launis, Kati & Ojajarvi, Jussi (toim.) Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa. Vastapaino, Tampere, 28-45.
- Pakulski, Jan & Waters, Malcolm (1996) *The Death of Class*. Sage, London.
- Piketty, Thomas (2016/[2013]) *Pääoma 2000-luvulla*. [Capital in the Twenty-First Century] suom. Ollila, Marja & Tillman-Leino, Maarit. Into, Helsinki.
- Purhonen, Semi & Gronow, Jukka & Heikkilä, Riie & Kahma, Nina & Rahkonen, Keijo & Toikka, Arho (2014) *Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Gaudeamus, Helsinki.
- Riihelä, Marja & Sullström, Risto & Suoniemi, Ilpo (2007) *Tuloerojen kehitys ja verotus*. Teoksessa Taimio, Heikki (toim.) Talouskasvun hedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman? Työväen sivistysliitto, Helsinki, 65-84.
- Ritzer, George (2011) *Classical Sociological Theory*. (6th ed.) McGraw-Hill, New York.

- Ruonavaara, Hannu (2004) *Yhteiskunnan rakenteen näkökulma. Esimerkkinä luokkarakenne*. Teoksessa Kantola, Ismo & Koskinen, Keijo & Räsänen, Pekka (toim.) *Sosiologisia karttalehtiä* (3. uud.painos) Vastapaino, Tampere, 97-116.
- Saarikoski, Saska & Mäkinen, Esa (2014) *Suomi sai uudet säädyt*. Helsingin Sanomat. Kuukausiliite, 4.1.2014.
- Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo (2004) *Sosiologia*. WSOY SanomaPro, Helsinki.
- Savage, Mike & Devine, Fiona & Cunningham, Niall & Taylor, Mark & Li, Yaojun & Hjellbrekke, Johs & Le Roux, Brigitte & Friedman, Sam & Miles, Andrew (2013) *A New Model of Social Class? Findings from the BBC's Great British Class Survey Experiment*. *Sociology* 47:2, 219-250.
- Savage, Mike & Cunningham, Niall & Devine, Fiona & Friedman, Sam & Laurison, Daniel & Mckenzie, Lisa & Miles, Andrew & Snee, Helene & Wakeling, Paul (2015) *Social Class in the 21st Century*. Pelican, London.
- Simpura, Jussi & Melkas, Jussi (2013) *Tilastot käyttöön! Opas tilastojen maailmaan*. Gaudeamus, Helsinki.
- Sinnemäki, Aino (2000/[1994]) *Norbert Elias ja siviliaatioprosessi*. Teoksessa Heiskala, Risto (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. (3p.) Gaudeamus, Helsinki, 223-242.
- Skeggs, Beverley (2014/[2004]) *Elävä luokka [Class, Self and Culture]* suom. Jalonen, Mikko & Lahikainen Lauri. Vastapaino, Tampere.
- Sundström, Charlotte & Söderling, Trygve (red.) (2009). *Obs! Klass*. Schildts, Helsingfors.
- Taimio, Heikki (toim.) (2007) *Taloukasvun hedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman?* Työväen sivistysliitto, Helsinki.
- Therborn, Göran (2012) *Class in the 21st Century*. *New Left Review* (Issue 78), 5-29.
- Therborn, Göran (2012a/[2011]) *Maailma. Aloittelijan opas*. [The World – A Beginner's Guide] suom. Vilokinen, Natasha. Vastapaino, Tampere.
- Tilastokeskus (1989) *Sosioekonomisen aseman luokitus 1989*. Käsikirjoja 17, Tilastokeskus, Helsinki. https://www.stat.fi/meta/luokitukset/sosioekon_asema/001-1989/kasikirja.pdf Haettu 24.6.2018.
- Tilastokeskus (2017) *Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjaon kokonaistilasto [verkköjulkaisu]. Tulokehitys alueittain 2016, 1. Tuloerojen kehitys Suomessa 1966–2016*. http://www.stat.fi/til/tjkt/2016/01/tjkt_2016_01_2017-12-20_kat_001_fi.html Haettu 20.12.2017.
- Tilastokeskus (2018) *Käsitteet: Sosioekonominen asema*. https://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/sosioekon_asema.html#tab2 Haettu 24.6.2018.
- Tilastokeskus (2018a) *Findikaattori: Tuloerot*. <https://findikaattori.fi/fi/58> Haettu 25.6.2018.
- Toivonen, Timo (2010) *Viralliset tilastot suomalaisen yhteiskunnan luokkarakenteen kuvaajina*. Teoksessa Erola, Jani (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki, 187-210.
- Tolonen, Tarja (toim.) (2008) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Vastapaino, Tampere.
- Valkonen, Tapani & Alapuro, Risto & Alestalo, Matti & Jallinoja, Riita & Sandlund, Tom (1980) *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*. WSOY, Porvoo.
- Waris, Heikki (1948) *Suomalaisen yhteiskunnan rakenne*. Kustanneosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Wright, Erik Olin (2005) *Social Class*. Teoksessa Ritzer, George (toim.) *Encyclopedia of Social Theory*. Sage, Thousands Oaks, 717-744.

LIITTEET

Liite 1. Luokka-asemien syyt ja seuraukset¹⁰.

Luokka-asemien syyt ja seuraukset

¹⁰ Erolan (2010, 23) mukaan.

Liite 2. Luokkatutkimuksen kysymykset¹¹.

Sosiologiassa luokan käsitettä on käytetty monessa eri merkityksessä. Käsitteellä *yhteiskuntaluokka* on vastattu muun muassa seuraavanlaisiin kysymyksiin.

- 1) Millä tavoin ihmiset sijoittavat itsensä ja muut yhteiskunnan (eriarvoisiin) rakenteisiin?
 - a. Tällainen kysymys hakee vastausta ihmisten subjektiivisiin näkemyksiin omasta asemasta.
- 2) Miten ihmiset objektiivisesti sijoittuvat yhteiskunnallisessa varallisuuden jaossa?
 - a. Kysymyksessä on luokka objektiivisena, jakosuhteissa olevan järjestelmänä, esimerkiksi tuloina ja varallisuutena.
- 3) Mikä selittää yksilöiden ja perheiden välistä eriarvoisuutta taloudellisesti määritellyissä elinmahdollisuuksissa ja elintasossa?
 - a. Kysymyksellä halutaan selvittää yhteiskunnallisten suhteiden vaikutusta taloudelliseen asemaan.
- 4) Miten eriarvoisuutta ja sen yhteiskunnallista rakentumista voidaan kuvata ja selittää historiallisesti?
 - a. Näkökulma nousee mikrotasolta (yksilöt ja perheet) makrotasolle (kokonaiset yhteiskunnat). Yhteiskunnallisen muutoksen analyysi käy mahdolliseksi.
- 5) Millaisia yhteiskunnallisia muutoksia tarvitaan taloudellisen alistamisen ja riiston lakkautumiseksi kapitalistisessa yhteiskunnassa?
 - a. Luokka ymmärretään taloudellisen alistamisen ja riiston tekijäksi. Kysymyksessä normatiivinen kannanotto.

¹¹ Mukailtu Melin 2010, 212-213; Wright 2005, 717-724; Kahma 2011, 19.

Liite 3. Luokkatutkimuksen alalogiikka *Luokkaprojektin* mukaan¹²

Luokat ja yhteiskunnallisten voimien muotoutuminen

- Luokat ja valtio
- Luokat, valtio, kansalaisyhteiskunta ja hegemonian rakentuminen

Tietoisuus ja järjestäytyminen

- Luokkaryhmän tietoisuuden rakentuminen
- Yhteiskunnallinen toimintahalukkuus
- Järjestökiinnittyminen ja osallistuminen järjestötoimintaan

Luokkatilanne

- Työolojen rakenteistuminen
- Työajan ja vapaa-ajan rakenteistuminen
- Uusintamistilanne

Luokka-asema

- Luokka-asemien määrittäminen ja luokkarakennekuvaus

¹² Lähde: Melin & Blom 2011, 202.